

PWYLLGOR	PWYLLGOR ARCHWILIO
DYDDIAD	5 MAI 2016
TEITL	CYNNYRCH ARCHWILIO MEWNOL
PWRPAS YR ADRODDIAD	AMLINELLU GWAITH ARCHWILIO MEWNOL AM Y CYFNOD HYD AT 31 MAWRTH 2016
AWDUR	LUNED FÔN JONES - RHEOLWR ARCHWILIO
GWEITHREDIAD	DERBYN YR ADRODDIAD, SYLWEBU AR Y CYNNWYS A CHEFNOGI'R ARGYMHELLION SYDD EISOES WEDI'U CYFLWYNO I'R GWASANAETHAU PERTHNASOL ER GWEITHREDIAD

1. CYFLWYNIAD

- 1.1 Mae'r adroddiad yma yn crynhoi gwaith yr Adain Archwilio Mewnol am y cyfnod o 1 Chwefror 2016 hyd at 31 Mawrth 2016.

2. GWAITH A GWBLHAWYD YN Y CYFNOD

- 2.1 Cwblhawyd y gwaith canlynol yn y cyfnod hyd at 31 Mawrth 2016:

Disgrifiad	Nifer
Adroddiadau am Archwiliadau o'r Cynllun Gweithredol	26
Archwiliadau Dilyniant	3
Archwiliadau Ymatebol	2

Ceir manylion pellach ar y gwaith yma yng nghorff yr adroddiad hwn ac yn yr atodiadau amgaaedig.

2.2 Adroddiadau Archwilio

2.2.1 Mae'r tabl canlynol yn gosod allan yr archwiliadau o'r cynllun a gwblhawyd yn y cyfnod hyd at 31 Mawrth 2016, gan ddangos y categori barn perthnasol a chyfeiriad i'r atodiad perthnasol.

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN	ATODIAD
Trefniadau Diogelu – Ymwbyddiaeth Staff o'r Polisi	Corfforaethol		B	Atodiad 1
Rhoddion a Lletygarwch Swyddogion – Gwasanaethau Risg Uchel	Corfforaethol		B	Atodiad 2
Gwaith Atal Twyll ac Atal Llygredigaeth Rhagweithiol – Defnydd o Lungopiwywr mewn Ysgolion	Corfforaethol		D/B	Atodiad 3
Telerau Contractau - Trefniadau Diogelu	Corfforaethol		B	Atodiad 4
Llywodraethu Gwybodaeth – Deddf Diogelu Data	Corfforaethol		B	Atodiad 5
Grant Gwella Addysg ar gyfer Ysgolion	Addysg	Adnoddau	B	Atodiad 6
Arlwyaeth Ysgolion Uwchradd – Ysgol Ardudwy	Addysg	Arlwyo	C	Atodiad 7
Arlwyaeth Ysgolion Uwchradd – Ysgol y Gader	Addysg	Arlwyo	C	Atodiad 8
Arlwyaeth Ysgolion Uwchradd – Ysgol y Moelwyn	Addysg	Arlwyo	B	Atodiad 9
Modelu'r Gweithlu – Ysgol Llangybi	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 10
Modelu'r Gweithlu – Ysgol Llanbedr	Addysg	Ysgolion	B	Atodiad 11
Hyfforddi a Datblygu Aelodau	Cefnogaeth Gorfforaethol	Democratiaeth	B	Atodiad 12
Ysgolion – Iechyd a Diogelwch Ymweliadau Addysgol	Cefnogaeth Gorfforaethol	Iechyd a Diogelwch	B	Atodiad 13
System Dyledwyr - Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol	Cyllid	Ariannol	B	Atodiad 14

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN	ATODIAD
System Taliadau – Adolygiad o’r Rheolaethau Allweddol	Cyllid	Ariannol	B	Atodiad 15
Cysoni Banc – Adolygiad o’r Rheolaethau Allweddol	Cyllid	Cyfrifeg	A	Atodiad 16
System Gyflogau – Adolygiad o’r Rheolaethau Allweddol	Cyllid	Pensiynau a Chyflogau	B	Atodiad 17
Cronfa Bensiwn – Adolygiad o’r Rheolaethau Allweddol	Cyllid	Pensiynau a Chyflogau	B	Atodiad 18
Budd-daliadau – Adolygiad o’r Rheolaethau Allweddol	Cyllid	Refeniw	A	Atodiad 19
Treth Cyngor – Adolygiad o’r Rheolaethau Allweddol	Cyllid	Refeniw	A	Atodiad 20
Trethi Busnes – Adolygiad o’r Rheolaethau Allweddol	Cyllid	Refeniw	A	Atodiad 21
Seiberddiogelwch (Cybersecurity)	Cyllid	Technoleg Gwybodaeth	B	Atodiad 22
Trefniadau Wrth Gefn a Phrosesau Adfer TG	Cyllid	Technoleg Gwybodaeth	B	Atodiad 23
Rhaglenni Hyfforddiant – Gweithwyr Gofal	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Ar draws yr Adran	B	Atodiad 24
Arolygiadau	Priffyrdd a Bwrdeistrefol	Gwaith Priffyrdd	B	Atodiad 25
Incwm Meysydd Parcio	Rheoleiddio	Trafnidiaeth a Gofal Stryd	B	Atodiad 26

2.2.2 Mae categorïau barn yr adroddiadau yn datgan y canlynol:

- Barn “A” Gellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle, a’u bod wedi eu dilyn.
- Barn “B” Mae rheolaethau mewn lle, a gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol gan fod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau.
- Barn “C” Ni ellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan na ellir dibynnu ar y rheolaethau mewn lle, ond ni ddarganfuwyd colledion / twyll yn deillio o’r gwendidau rheolaeth.

Barn "CH" Ni ellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol gan nad oes rheolaethau derbyniol yn bodoli, a darganfuwyd colledion / twyll yn deillio o'r gwendidau rheolaeth hyn.

2.3 Archwiliadau Dilyniant

2.3.1 Mae'r tabl isod yn crynhoi'r dilyniant a gwblhawyd yn ystod y cyfnod:

TEITL	ADRAN	GWASANAETH	BARN DILYNIANT
Iechyd a Diogelwch – Gweithio'n Unig Swyddi	Corfforaethol	-	Derbyniol
Cynllun Datblygu Amgueddfa ac Oriol Gwynedd	Economi a Chymuned	Archifau, Amgueddfeydd a Chelfyddydau	Rhagorol
Costau Teithio Gweithwyr Gofal Cymunedol	Oedolion, Iechyd a Llesiant	Gofal Cymunedol	Rhagorol

2.3.2 Gosodir gwaith dilyniant mewn un o bedwar categori:

Rhagorol - pob un o'r argymhellion wedi ei gweithredu yn unol â'r disgwyl.

Derbyniol - y rhan fwyaf o'r argymhellion, gan gynnwys y mwyafrif o'r argymhellion "hanfodol", wedi eu gweithredu yn ôl y disgwyl.

Anfoddhaol - nifer o'r argymhellion heb eu gweithredu.

Annerbyniol - y mwyafrif o'r argymhellion (gan gynnwys argymhellion pwysig) heb ei gweithredu, a dim tystiolaeth o ymdrech i wella rheolaeth fewnol.

2.3.3 Mae'r rhestr isod yn dangos yr Adroddiadau Barn 'C' neu 'CH' a gyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio fel atodiadau i'r adroddiadau chwarterol, lle nad yw'r adroddiad dilyniant wedi'i gyflwyno i'r Pwyllgor eto. Mae'r rhestr yn dangos y dyddiad sy'n darged cwblhau pob un o'r archwiliadau dilyniant hyn:

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 30 Mehefin 2016

Arwystl ar Eiddo Preswylwyr Cartrefi
Terfynu Gweithwyr oddi ar Systemau TG
Trafnidiaeth Gyhoeddus
Taliadau Cymorth Cyntaf

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 30 Medi 2016

Canolfan Hamdden Plas Ffrancon
Cefn Rodyn

Targed Cwblhau: Chwarter yn diweddu 31 Rhagfyr 2016

Arlwyaeth Ysgolion Uwchradd – Ysgol Ardudwy
Arlwyaeth Ysgolion Uwchradd – Ysgol y Gader

2.4 Archwiliadau Ymatebol

2.4.1 **Cyfrifon Imprest – Tai gyda Chefnogaeth** – Cynhaliwyd archwiliad ymatebol ar gyfrifon imprest dau o'r tai â chefnogaeth yn sgil methiant i gyflwyno ceisiadau am ad-daliad yn amserol sydd yn groes i'r Rheolau Gweithdrefn Ariannol y Cyngor. Ar adeg yr archwiliad, darganfuwyd bod y ceisiadau olaf a wnaethpwyd am ad-daliadau wedi eu cyflwyno ym mis Rhagfyr 2014 ond bod ceisiadau hyd Rhagfyr 2015 wedi eu paratoi ond heb eu hardystio na'u cyflwyno ar adeg yr archwiliad. Golyga hyn fod balansau y cyfrifon imprest hyn wedi mynd i'r 'coch' yn sylweddol. Ni ddarganfuwyd colledion/twyll yn deillio o'r gwendid rheolaeth hyn.

2.4.2 **Digwyddiad yn Storiel** - Adroddwyd i Archwilio Mewnol ym mis Mawrth bod arian wedi mynd ar goll o sefydliad Storiel (Amgueddfa ac Oriol Gwynedd). Ymwelwyd â Storiel i wirio eu trefniadau gweinyddu a diogelu incwm. Gwelwyd nad oedd trefniadau cadarn mewn lle ar gyfer bancio yr incwm ac na gedwir yr arian mewn diogell ar bob achlysur. Yn ogystal, gwelwyd bod y bysellbad yn cael ei gadw ar "latch" yn hytrach na'i gloi, sy'n golygu y gall rhywun gael mynediad i'r swyddfa. Mae Archwilio Mewnol eisoes wedi ail-ymweld â Storiel i gynorthwyo'r swyddogion i sefydlu trefniadau ar gyfer derbyn, cadw a bancio incwm.

3. GWAITH AR Y GWEILL

3.1 Roedd y gwaith canlynol ar y gweill ar 1 Ebrill 2016.

- Modelu'r Gweithlu – Ysgol Llanllechid – cytunwyd i oedi'r archwiliad ar gais y Pennaeth oherwydd ymweliad arolygwyr Estyn â'r ysgol ym mis Mawrth.

4. ARGYMHELLIAD

4.1 Gofynnir i'r Pwyllgor dderbyn yr adroddiad hwn ar waith yr Adain Archwilio Mewnol am y cyfnod o 1 Chwefror 2016 hyd at 31 Mawrth 2016, sylwebu ar y cynnwys yn ôl dymuniad yr aelodau, a chefnogi'r argymhellion sydd eisoes wedi'u cyflwyno i reolwyr y gwasanaethau perthnasol er gweithrediad.

**TREFNIADAU DIOGELU - YMWHYBYDDIAETH STAFF AC AELODAU O'R POLISI
Corfforaethol**

Cefndir

Un o brif flaenoriaethau Cyngor Gwynedd yw sicrhau bod trefniadau a gweithdrefnau cadarn yn eu lle er mwyn diogelu plant ac oedolion. Mae diogelu plant ac oedolion yn gyfrifoldeb i bawb sy'n cynrychioli neu'n gweithio ar ran y Cyngor, ac felly disgwylir i bob Cynghorydd, pob aelod o staff, pob gwirfoddolwr a phob darparwr gwasanaeth ar gytundeb i weithredu'n briodol os oes amheuaeth neu os mynegir pryder fod cam-drin yn digwydd. Mae'r "Polisi a Chanllawiau Diogelu Plant ac Oedolion Bregus" a'i atodiadau yn ddatganiad clir o'r ymrwymiad i sicrhau bod cefnogaeth a chynhaliaeth briodol yn ei le er mwyn cyflawni'r cyfrifoldeb hwnnw.

Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd cynnal adolygiad o ymwybyddiaeth gweithwyr ac Aelodau'r Cyngor am y Polisi a Chanllawiau Diogelu Plant ac Oedolion Bregus, drwy ddylunio a dosbarthu holiaduron i weithwyr ac Aelodau'r Cyngor, yn ogystal â chynnal trafodaethau gyda gweithwyr maes.

Prif Ddarganfyddiadau

Prif ddarganfyddiadau'r archwiliad oedd y ffaith bod ymwybyddiaeth gweithwyr ac Aelodau'r Cyngor o'r Polisi yn uchel. Calonogol oedd derbyn ymateb cryf i'r holiadur, ac roedd hyn ar y cyd â natur yr ymatebion yn adlewyrchu ymroddiad y Cyngor tuag at ddiogelu plant ac oedolion bregus. Fodd bynnag, darganfuwyd hefyd fod lle i gryfhau ymwybyddiaeth ymhellach yn enwedig sicrhau bod Rheolwyr Dynodedig yr Adrannau yn glir i bawb.

Barn yr Archwiliad

- (B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ymwybyddiaeth o Bolisi a Chanllawiau Diogelu Plant ac Oedolion Bregus gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhelliad yr adroddiad fel a ganlyn:**
- **Parhau i godi ymwybyddiaeth o'r trefniadau diogelu, yn enwedig ymysg gweithwyr maes.**

RHODDION A LLETYGARWCH SWYDDOGION Corfforaethol

Cefndir

Cynhaliwyd archwiliad 'Rhoddion a Lletygarwch Swyddogion' ym mis Awst 2014 er mwyn sicrhau bod swyddogion yn cydymffurfio â Pholisi Rhoddion a Lletygarwch y Cyngor drwy gofrestru pob cynnig, os derbynnir neu os gwrthodir ef (heblaw ble nodir eithriad penodol yn y polisi) a bod trefniadau mewnol priodol yn bodoli dros gynnal a diweddarau'r gofrestr. Trafodwyd cynnwys yr adroddiad archwilio yma yng nghyfarfod y Gweithgor Gwella Rheolaethau a gynhaliwyd ar y 14 Tachwedd 2014 a "nodwyd y gallai gofal cartref (fod) yn faes o risg, fydd angen sylw yn y dyfodol o bosib".

Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod swyddogion o wasanaeth risg uchel yn cydymffurfio â Pholisi Rhoddion a Lletygarwch y Cyngor drwy gofrestru pob cynnig, os derbynnir neu os gwrthodir ef, (heblaw ble nodir eithriad penodol yn y Polisi), a bod trefniadau mewnol priodol yn bodoli dros gynnal a diweddarau'r gofrestr. Roedd yr archwiliad yn cwmpasu cynnal trafodaethau gyda sampl o weithwyr Gofal Cymunedol, er mwyn darganfod eu hymwybyddiaeth o'r polisi ac egwyddor Rhoddion a Lletygarwch.

Prif Ddarganfyddiadau

Mae trefniant hanesyddol o fewn gwasanaethau'r cyn-Adran Darparu a Hamdden i weithwyr arwyddo eu bod wedi darllen a derbyn y Polisi Rhoddion a Lletygarwch. Mae modd i weithwyr swyddfa'r Cyngor wneud hyn yn electroneg drwy'r Ganolfan Bolisi (er yn ôl yr ystadegau, dim ond 10 sydd wedi gwneud hynny). Gan fod Gofalwyr Cymunedol am fabwysiadu PDAs (Personal Digital Assistant) yn y dyfodol agos, buasai'n fuddiol petai ganddynt fynediad at bolisiau perthnasol drwy'r ddyfais e.e. drwy'r Ganolfan Bolisi neu e-bost y Cyngor.

Oni bai am y posibilrwydd o ddangos ffafriaeth i'r cleientiaid sy'n cynnig rhodd i'r Gofalwyr, nid oes risg sylweddol o rodd yn arwain at ddylanwadu penderfyniadau'r Gofalwyr, ond er gwaethaf diniweidrwydd rhoddion o ddiolch mae cyhuddiadau o gamymddwyn yn bosib iawn gan ystyried pa mor fregus gall y cleientiaid fod a'r argraff gall gymryd rhodd ganddynt, yn enwedig arian, ei roi ar deulu neu'r cyhoedd.

Wrth gynnal trafodaethau gyda'r Gofalwyr, darganfuwyd eu bod yn unfrydol ymwybodol o egwyddor a'r goblygiadau sydd ynghlwm i dderbyn rhodd gan gleient. Dangoswyd dealltwriaeth y gallai dderbyn rhodd, yn enwedig rhodd ariannol gan unigolyn bregus, arwain at y posibilrwydd o ymddangos yn amhriodol. O'r Gofalwyr ymholwyd, mynegodd oddeutu hanner ohonynt nad ydynt erioed wedi cael cynnig rhodd gan gleient. Mynegodd y gweddill eu bod wedi cael cynnig rhodd, e.e. siocled neu swm bach o arian, a hynny fel rheol amser y Nadolig. Mae'r polisi yn nodi:

"Cynigir rhoddion bychan (yn aml yn dymhorol) megis beiros, dyddiaduron a chalendrau gan gwmniau fel arfer. Gellir derbyn y rhain heb ofyn caniatâd uwch swyddog na'u cofrestru. Nid oes rhaid dod o hyd i union werth rhodd o'r fath ond os yw'n yn ymddangos yn werth mwy na £10 yna dylid ei wrthod."

Wrth holi petai rhodd o siocled wedi ei dderbyn, atebion cymysg a dderbyniwyd. Roedd rhai o'r farn bod angen gwrthod ymhob achos ac eraill, gan ystyried gwerth isel y rhodd, yn penderfynu ei dderbyn, a hynny rhag ofn y buasai gwrthod yn creu drwg deimlad. Ymhob achos, mynegwyd yr hysbyswyd eu Goruchwyliwr. O ran cynnig rhodd o arian, mynegodd pob Gofalwr eu bod wedi gwrthod, oni bai petai y rhodd wedi dod gan deulu'r cleient, sef unigolion sydd ddim yn 'fregus'.

Trafodwyd trefniadau cartrefi preswyl yng nghyfarfod y Gweithgor Gwella Rheolaethau yn ogystal, a mynegir bod y cartrefi yn cadw cofrestrau rhoddion eu hunain. Wrth ymweld â sampl o gartrefi (fel rhan o archwiliadau amserol), gwelwyd bod amryw o'r cofrestrau yn wag. Nid oes modd cadarnhau os ydi'r cartrefi yn dilyn y drefn gywir gan fod y posibilrwydd nad oes rhoddion wedi eu cynnig. Fodd bynnag, dengys cofrestrau hanesyddol y cartrefi (fel rhan o gofnodion Rhoddion a Lletygarwch y Cyngor) bod tueddiad i weithwyr cartrefi dderbyn rhoddion, sy'n awgrymu nad yw'r trefniadau cofnodi mor gadarn â'r hyn oeddynt yn y gorffennol.

Barn yr Archwiliad

- (B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau cofnodi Rhoddion a Lletygarwch gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhelliad yr adroddiad fel a ganlyn:**
- **Dylid ystyried dulliau o gylchredeg polisïau yn electroneg i'r Gofalwyr drwy'r PDAs.**
 - **Dylid sicrhau bod cofrestrau Rhoddion a Lletygarwch Cartrefi Preswyl yn cael eu cyflwyno i'r Swyddog Monitro.**

**GWAITH ATAL TWYLL AC ATAL LLYGREDIGAETH RHAGWEITHIOL
DEFNYDD O LUNGOPIWYR MEWN YSGOLION
Corfforaethol**

Cefndir

Yn dilyn cyflwyno argraffyddion amlbwrpas newydd ym mhrif swyddfeydd y Cyngor, penderfynwyd cynnal arolygiad i wirio a chymharu lefelau gwariant argraffu o fewn Ysgolion Gwynedd.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd gwirio a chymharu lefelau gwariant argraffu Ysgolion Gwynedd yn ystod blwyddyn Ysgol 2014-15.

Cwmpas yr Archwiliad

Roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio'r cyfriflyfr am wariant Ysgolion Gwynedd ar argraffu o fewn yr Ysgol, megis taliadau ar gyfer lesu peiriannau argraffu, taliadau cynnal a chadw peiriannau argraffu, deunyddiau megis inc a phapur a darlleniadau mesurydd ayyb.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwiriwyd y cyfriflyfr am holl wariant Ysgolion Gwynedd ar godau gwariant argraffu rhwng mis Medi 2014 a Awst 2015 ac yna cyfrifwyd gwariant pob Ysgol unigol fesul disgybl (ar sail cyfrifiad blynyddol Ysgolion mis Medi 2014). Gwelwyd bod amrediad eang o gostau y pen ymysg yr Ysgolion. Gan fod costau sefydlog peiriannau argraffu yn gallu bod yn uchel (megis costau llesu, cynnal a chadw ayyb), wrth reswm, bydd Ysgolion gyda niferoedd uchel o blant yn elwa o 'economies of scale' o gymharu ag Ysgolion llai. Mae pob Ysgol yn gorfod ariannu'r costau sefydlog, felly bydd cost y pen yn llai i'r Ysgolion gyda mwy o blant. Gwelwyd mai costau lesu sy'n gwneud i fyny y rhan helaeth o gostau argraffu'r Ysgolion, ond gan nad oes modd gwahaniaethu rhwng costau sefydlog a costau amrywiol heb archwilio'r cannoedd o anfonebau a broseswyd, nid tasg hawdd yw dadansoddi'r defnydd dydd i ddydd a wneir o'r argraffyddion.

Yn gyffredinol, gwelwyd fod yr Ysgolion yn cydnabod yr angen i adolygu eu trefniadau llungopïo ar gyfer lleihau costau yn y dyfodol, a bod rhai o'r Ysgolion wedi bod yn ymwybodol o'u costau uchel cyn yr archwiliad hwn ac wedi cynnal ymchwiliadau rhagweithiol i ddarganfod y rhesymau dros hynny. Fodd bynnag, ymddengys mai'r prif broblem oedd y ffaith bod yr Ysgolion wedi ymrwymo i gytundebau hirdymor gyda'r cwmnïau lesu, heb werthfawrogi yn llawn y costau a'r telerau ynghlwm iddynt, boed un ai wrth ymestyn cytundeb neu wrth drosglwyddo o un cwmni i'r llall. Derbyniwyd enghreifftiau o Ysgolion yn talu biliau oedd yn gorgyffwrdd â biliau eraill, yn ogystal ag am offer oedd wedi eu dychwelyd. Mynegodd yr Ysgolion eu bod wedi cael trafferth hawlio'r arian yn ôl gan y cwmnïau ym mhob achos.

Mae gan yr Ysgolion drefniadau a chytundebau llungopïo eu hunain, ac oherwydd bod y gyllideb a'r cyfrifoldeb wedi ei ddatganoli i'r Ysgolion, ni ellir ystyried canoli'r drefn drwy benodi un darparwr ar draws y Cyngor a defnyddio arbenigwyr caffael i reoli'r cytundeb.

Fodd bynnag, buasai'n fuddiol codi ymwybyddiaeth y Penaethiaid a'r Cyrff Llywodraethol o'r camau y dylid eu cymryd, a'r agweddau i'w hystyried, cyn ymrwymo i gytundeb hirdymor a chostus megis les llungopïo. Darganfuwyd fod ymarferiad o'r fath wedi ei gynnal peth amser yn ôl ble darparwyd taflen wybodaeth i'r Penaethiaid, a chytunodd swyddogion yr Adran Addysg ei fod bellach yn amserol i'w ail gyflwyno, a hynny ar ben cynnal trafodaethau yn y Cyfarfodydd Busnes Ardal ar y mater. Bydd yr ymarferiad yma yn berthnasol i bob Ysgol, nid yn unig y rhai amlygwyd fel y mwyaf costus y pen, oherwydd mae posibilrwydd bod Penaethiaid newydd neu aelodau Corff Llywodraethol wedi eu penodi ers arwyddo'r les diwethaf, yn ogystal â'r ffaith y gall cam-godio anfonebau arwain at fethiant i amlygu'r Ysgol fel un costus, boed yn yr adroddiad yma, neu mewn adroddiadau cyllidebol. Mae prif argymhellion yr archwiliad fel a ganlyn:

- **Dylid codi ymwybyddiaeth Ysgolion o'r agweddau i'w hystyried cyn ymrwymo i gytundeb les llungopïo drwy ddarparu taflen gwybodaeth a chynnal sesiwn penodol yn y Cyfarfodydd Busnes Ardal.**
- **Dylid annog yr Ysgol i gysylltu â Swyddogion penodol o fewn y Cyngor petai ganddynt bryder am eu cytundebau neu ddarparwr.**
- **Buasai'n ymarfer da i annog yr Ysgolion i wirio eu hanfonebau yn drylwyr, gan gynnwys dyddiadau, costau a'r offer y telir amdanynt, yn ogystal â monitro eu costau llungopïo yn barhaus er mwyn adnabod unrhyw broblemau.**
- **Yn sgil costau sefydlog sylweddol megis taliadau les, dylai Ysgolion ystyried pe bai'n fuddiol lleihau'r nifer o lungopiwyd sydd yn yr Ysgol, os oes ganddynt fwy nag un.**

TELERAU CONTRACTAU – TREFNIADAU DIOGELU Corfforaethol

Cefndir

Diweddarwyd y Llawlyfr Caffael ym mis Mai 2015 mewn perthnasedd â threfniadau diogelu plant, pobl ifanc ac oedolion bregus. Caiff contractau eu rhannu yn ddau gategori sef, contractau ar gyfer Gweithgareddau Rheoledig a chontractau nad ydynt yn ymwneud â Gweithgareddau Rheoledig. Mae 'Gweithgaredd Rheoledig' mewn perthynas â phlant yn weithgaredd sydd yn cael ei gynnal yn rheolaidd, mae'n *"derm a ddiffinnir mewn cyfraith ag a ddefnyddir i ddisgrifio gweithgaredd sy'n ymwneud â gweithio hefo plant, bo hynny mewn capasiti gyda thal neu'n ddi-dâl."* (1.6 Polisi Datgelu Troseddau a Gwirio Cofnodion Troseddol).

Bwriad yr Archwiliad

Sicrhau bod trefniadau cytundebol cadarn ar waith lle mae Cyngor Gwynedd yn comisiynu neu'n rheoleiddio gwaith gyda phlant / phobl ifanc ac oedolion bregus oddi wrth asiantaeth / cyrff eraill.

Cwmpas yr Archwiliad

Archwiliwyd sampl o wasanaethau lle mae Cyngor Gwynedd yn comisiynu neu'n rheoleiddio gwaith gyda phlant / phobl ifanc ac oedolion bregus oddi wrth asiantaethau / cyrff eraill a gwirio bod trefniadau a chanllawiau ynglŷn â chynnal gwiriadau DBS yn gadarn ac yn weithredol ganddynt.

Prif Ddarganfyddiadau

Yn dilyn diweddariad y Llawlyfr Caffael ym mis Mai 2015 mewn perthnasedd â threfniadau diogelu plant, pobl ifanc ac oedolion bregus, mynegodd mwyafrif o Uwch Reolwr a Rheolwyr a ymholwyd eu bod yn ymwybodol o'r diweddariad, ond nad oedd pob un ohonynt wedi cael achos i'w defnyddio. Fodd bynnag, dim ond 29% o'r Uwch Reolwyr/Rheolwyr a wnaeth ymateb i'r ymholiad, ac felly nid oedd modd cael darlun cyflawn o ymwybyddiaeth swyddogion.

Yn yr un modd ymholwyd swyddogion perthnasol ym mha fath o gytundebau y disgwylir bod gwiriadau DBS yn cael eu cynnal ar staff. Eto roedd yr ymatebion yn amrywio, ond yn gyffredinol roedd ymwybyddiaeth o'r angen, ac o ble i gael gwybodaeth bellach.

Pwysleisir yn y Llawlyfr Caffael bod angen nodi'n glir y goblygiadau o beidio cydymffurfio gyda chael gwiriadau DBS. Gwelwyd bod cymalau perthnasol wedi eu cynnwys yng nghytundebau'r sampl a ddetholwyd o ran trefniadau recriwtio, ond nid oedd trefniadau ar gyfer derbyn tystiolaeth ym mhob achos. Gwelwyd bod gwaith monitro yn cael ei gynnal ar gyfer y sampl ond bod y trefniadau yma'n amrywio, e.e. mae gan y gwasanaeth oedolion raglen eang ar gyfer monitro cytundebau gofal cartref a chartrefi gofal nyrsio sydd yn cael ei weithredu'n flynyddol a derbynnir adroddiadau monitro hanner blwyddyn ar gyfer cytundebau trydydd parti.

Mae'r gwasanaeth cludiant yn gwobrwyo cytundebau yn seiliedig ar y wybodaeth mae'r darparwyr yn ei gyflwyno. Caiff yr elfennau yma eu monitro yn ogystal â gwiriadau DBS. Mae system bwrpasol mewn lle ar gyfer cofnodi ceisiadau a gwiriadau DBS sydd yn cael eu cydlofnodi gan swyddogion y Cyngor.

Gwiriwyd cytundebau'r sampl am amod fod y darparwyr yn hysbysu'r Cyngor yn amserol am unrhyw newidiadau a gwelwyd bod y cymalau wedi eu cynnwys. Nid oedd cymal tebyg yn un o'r cytundebau yn y sampl, ond gwelwyd bod trefniadau ar y gweill i ddiweddarau contractau'r gwasanaeth er mwyn sicrhau bod y cymal perthnasol yn cael ei gynnwys.

Ar gyfer y sampl o gytundebau a wiriwyd nid yw'r Cyngor yn derbyn rhestr reolaidd o staff y darparwyr. Nodir yn y Llawlyfr Caffael gydag unrhyw gontract sy'n ymwneud â gweithgaredd rheoledig dylai Rheolwr y Contract hwnnw fod yn gadarn fod ganddo'r wybodaeth am unrhyw newid yn y personél sy'n darparu'r contract.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn Nhelerau Contractau – Trefniadau Diogelu gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel y ganlyn:

- Dylid sicrhau bod holl swyddogion perthnasol y Cyngor yn ymwybodol o'r canllawiau sydd wedi eu darparu ynglŷn â pha gytundebau ddylai gynnwys yr angen i ofyn am wiriadau DBS ar staff y darparwyr.
- Dylid cynnwys cymal perthnasol yn y cytundebau lle bo'r angen i esbonio'r goblygiadau o beidio cydymffurfio gyda chael gwiriadau DBS.
- Dylid ystyried cael trefn gorfforaethol sy'n rhoi cysondeb i drefniadau monitro cytundebau gyda darparwyr, ar draws y Cyngor. Mae hyn yn cynnwys trefniadau recriwtio, gwiriadau DBS a thystiolaeth o fynychu hyfforddiant diogelu.
- Dylid ystyried dderbyn rhestr o'r gweithwyr sy'n ymgymryd â'r gwaith perthnasol yn rheolaidd er mwyn sicrhau bod y cofnodion yn gywir.

LLYWODRAETHU GWYBODAETH - DEDDF DIOGELU DATA Corfforaethol

Cefndir

Mae'r Cyngor yn gwneud cryn ddefnydd o wybodaeth bersonol yn ei holl feysydd gwaith. Fel rhan o Ddeddf Diogelu Data 1998, mae dyletswydd ar y Cyngor, yn fras, i:

- Gadw gwybodaeth bersonol yn ddiogel
- Sicrhau fod y wybodaeth y cael ei defnyddio mewn ffordd briodol
- Sicrhau fod yr unigolyn yn gwybod beth mae sefydliadau yn ei wneud a'i wybodaeth bersonol
- Sicrhau caniatâd yr unigolyn ac eithrio mewn achosion arbennig
- Sicrhau cywirdeb
- Gorfodi set o egwyddorion ar gyfer prosesu gwybodaeth o'r fath.

Mae'r Ddeddf yn gosod cyfrifoldeb ar yr unigolyn yn ogystal â'r Awdurdod. Mae'n bosibl i aelod unigol o staff gael ei erlyn am fethu cydymffurfio â'r Ddeddf. Fel rhan o'i gyflogaeth gyda Chyngor Gwynedd, mae disgwyl i bob aelod o staff fod yn gyfarwydd â'i gyfrifoldebau Diogelu Data ac ymdrin â gwybodaeth bersonol mewn modd sy'n cydymffurfio â'r Ddeddf.

Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

Roedd yr archwiliad yw gwirio cydymffurfiaeth y Cyngor gyda gofynion deddfau diogelu gwybodaeth drwy ymweld â sampl o ystafelloedd ar draws y Cyngor gan wirio eu trefniadau llywodraethu gwybodaeth sydd ar bapur ac yn electroneg ynghyd â mynediad at ffeiliau, ystafelloedd a.y.b.

Prif Ddarganfyddiadau

Mae'r archwiliad o'r farn bod y Cyngor wedi cymryd camau priodol i godi ymwybyddiaeth swyddogion o'r angen i ddiogelu gwybodaeth. Gwelwyd fod polisïau wedi eu llunio a bod hyfforddiant mewnol 'Rheoli Gwybodaeth' ar gael i holl swyddogion y Cyngor, gan gynnwys modiwlau ar safle e-ddysgu a'r Ganolfan Bolisi. Fodd bynnag, wrth wirio'r ystadegau o'r Ganolfan Bolisi, darganfuwyd bod y niferoedd sydd wedi darllen a derbyn y Polisïau perthnasol yn isel iawn. Gwelwyd yn ogystal fod posterï wedi eu gosod o gwmpas y prif swyddfeydd i atgoffa swyddogion am eu dyletswyddau mewn perthynas â diogelu data.

Fodd bynnag, er bod y trefniadau yma'n ymddangos yn briodol, mae gwir effeithiolrwydd y trefniadau yn ddibynnol ar ba mor llwyddiannus mae negeseuon yr Uned Wybodaeth yn cyrraedd y swyddogion fel eu bod yn rhan o'u meddylfryd ac felly sut maent yn gweithredu arnynt o ddydd i ddydd. Er mwyn gwirio cydymffurfiaeth swyddogion â gofynion y ddeddf, ymwelwyd â nifer o swyddfeydd wedi'r hwyr ble mae gwybodaeth sensitif yn cael ei gadw. Gwelwyd nifer o esiamplau o ymarfer da ble mae camau priodol wedi eu cymryd i ddiogelu gwybodaeth. Yn anffodus, nid oedd modd profi rhai agweddau, megis y rheolaeth dros ddiogelu data wrth drafod gwybodaeth ar lafar, yn ogystal â diogelwch a'r defnydd a wneir o ddyfeisiadau symudol sydd yn berchen y Cyngor (megis iPads), ond gwelwyd bod yr Uned TG wedi mabwysiadu trefniadau priodol i liniaru'r risgiau.

Wrth ymweld â'r swyddfeydd, gwelwyd sawl enghraifft ble mae swyddogion yn cadw eitemau ar eu desgiau dros nos. Mae'r rhain yn cynnwys gliniaduron (gwelwyd un ohonynt gyda'r cyfrinair wedi ei ysgrifennu arno), ffon symudol, cardiau adnabod a dogfennau (gan gynnwys manylion defnyddwyr gwasanaeth cymdeithasol).

Mae gwendidau yn nhrefniadau gwaredu gwastraff cyfrinachol eisoes wedi eu hadnabod o fewn y Cyngor. Disgwylir i wastraff cyfrinachol gael eu cadw mewn sachau coch penodol, a rheiny wedi eu cadw dan glo yn y swyddfeydd hyd nes iddynt gael eu gwaredu gan gwmni allanol.

Yn ystod misoedd yr Haf 2015, lleihawyd y nifer o argraffwyr yn swyddfeydd y Cyngor gan gynnwys cyfnewid yr argraffwyr oedd yn weddill gyda rhai newydd. Fodd bynnag, roedd sawl achlysur wedi dod i'r amlwg yn nyddiau cynnar yr argraffwyr ble argraffwyd dogfennau mewn swyddfa wahanol (gan gynnwys yn swyddfa Archwilio Mewnol) i'r swyddogion sydd eu perchen. Ymddengys felly bod rhai swyddogion o swyddfeydd eraill wedi anfon dogfennau i argraffwr anghywir heb yn wybyddus iddynt, a heb gyflwyno eu bathodynau adnabod. Yn sgil y ffaith nad oes achos o hyn wedi digwydd ers peth amser bellach, derbynnir bod gweithrediad wedi bod ar y mater. Yn ogystal, wrth wirio sampl o argraffwyr ym Mhencadlys am ddogfennau argraffwyd ond heb eu hawlio, ni welwyd dim.

O safbwynt gwybodaeth electroneg, gwelwyd bod y Cyngor wedi cymryd camau priodol i ddiogelu gwybodaeth. Yn ogystal, mae'n ofynnol i'r Cyngor dderbyn *IT Health Check* blynyddol gan gwmni annibynnol, er mwyn parhau i fod yn rhan o rwydwaith y sector cyhoeddus. Amcan y prawf iechyd yma yw ceisio darganfod gwendidau sy'n galluogi hacio'i mewn i systemau'r Cyngor a dwyn gwybodaeth. Gwelwyd bod y Cyngor wedi llwyddo yn y prawf iechyd yma.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau llywodraethu gwybodaeth y Cyngor gan fod rheolaethau mewn lle i godi ymwybyddiaeth gweithwyr, ond nad yw hyn wedi atal rhai digwyddiadau sy'n peryglu diogelwch gwybodaeth rhag codi. Mae rhai agweddau angen sylw pellach yn y dyfodol er mwyn sicrhau bod negeseuon yr Uned Gwybodaeth yn cyrraedd y gweithwyr ac yn cael eu gweithredu, gan gynnwys cynnal trafodaethau gyda staff ac ymweliadau i sefydliadau tu allan i brif swyddfeydd y Cyngor er mwyn gwirio eu dealltwriaeth. Bydd elfen ymwybyddiaeth staff swyddfa o ofynion y ddeddf yn cael ei ymgorffori fel rhan o gynllun archwilio 2016/17. Nid yw'n ymarferol cynnig argymhellion ar bob gwendid a ddarganfuwyd gan mai meddylfryd anghywir sydd wrth ei graidd. Fodd bynnag, mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- **Parhau i godi ymwybyddiaeth swyddogion o'r angen i ddiogelu gwybodaeth.**
- **Dylid annog mwy o weithwyr i ddarllen y Polisiâu perthnasol ar y Ganolfan Bolisi.**
- **Ystyried cyflwyno system diogelwch ar ddrws blaen adeilad Plas Llanwnda er mwyn sicrhau mai dim ond swyddogion awdurdodedig a gaiff fynediad.**

GRANT GWELLA ADDYSG AR GYFER YSGOLION Addysg

Cefndir

Ar 1af Ebrill 2015 bu i Lywodraeth Cymru gyfuno'r grantiau canlynol mewn un prif grant, a elwir yn Grant Gwella Addysg (GGA):

- Cyfnod Sylfaen
- Llwybrau Dysgu 14-19
- Grant Effeithiolrwydd Ysgolion (GEY)
- Grant y Gymraeg mewn Addysg
- Grant Cyflawniad Lleiafrifoedd Ethnig
- Addysg Plant Sipsiwn a Phlant Teithwyr
- Sefydlu Athrawon Newydd Gymhwyso
- Cynorthwywyr Addysgu Lefel Uwch
- Ysgolion Arweiniol a Datblygol
- Cefnogaeth i Brofion Darllen a Rhifedd
- Cyllid i Ysgolion Band 4 a 5

Egwyddor craidd y grant yw bod y mwyafrif helaeth yn cael ei ddefnyddio ar gyfer darpariaeth rheng flaen gydag amodau a thelerau'r grant 2015/16 yn nodi bod disgwyliad isafswm o gyfanswm y cyllid gros y grant o 80% yn cael ei ddyrannu'n uniongyrchol i'r ysgolion.

Bwriad yr Archwiliad

Sicrhau bod rheolaethau mewnol priodol ar gyfer gweinyddu Grant Gwella Addysg 2015/16, er mwyn lliniaru risgiau yn unol ag amodau a thelerau'r grant.

Cwmpas yr Archwiliad

Dethol sampl o daliadau ar ffurf anfonebau, siwrnalau a chyflogau a drefnwyd gan Gyngor Gwynedd a GwE mewn perthynas â'r grant a sicrhau eu bod yn rhesymol ac yn cyd-fynd ag amcanion y grant. Cadarnhau fod y canran priodol o'r cyllid gros wedi ei ddirprwyo'n uniongyrchol i'r ysgolion a bod yr ysgolion yn cynnwys dadansoddiad o'u gyfanswm dyraniad GGA yng nghynlluniau datblygu'r ysgolion. Bod y swm priodol o'r arian grant wedi ei ddargadw ar gyfer pwrpas gweinyddiaeth, bod y cyfraniad arian cyfatebol priodol wedi ei wneud a bod trefniadau priodol ar gyfer hawlio cyllid y grant gan Lywodraeth Cymru.

Prif Ddarganfyddiadau

Ymddengys bod trefniadau da yn bodoli ar gyfer gweinyddu'r GGA. Gwelwyd bod y canran priodol o'r cyllid gros wedi ei ddirprwyo'n uniongyrchol i'r ysgolion, bod y canran priodol o'r arian grant wedi ei ddargadw ar gyfer pwrpas gweinyddiaeth a bod trefniadau priodol ar gyfer hawlio'r cyllid yn unol ag amodau a thelerau'r grant.

Wrth archwilio samplau o daliadau yn ymwneud â'r grant a drefnwyd gan Adran Addysg Cyngor Gwynedd a gan GwE, daethpwyd ar draws rhaid achosion lle nad oedd defnydd pob amser yn cael ei wneud o'r slipiau pinc (TR252b) ar gyfer talu anfonebau. Fel rheol mae disgwyliad bod y Cyngor yn cadw anfonebau neu unrhyw ddogfennau sy'n ymwneud â grantiau Llywodraeth Cymru hyd y bydd

Llywodraeth Cymru wedi eu hysbysu y gellir eu dinistrio, oherwydd hyn byddai'n well atodi slip codio pinc ar bob anfoneb sy'n ymwneud â'r GGA rhag ofn i'r anfonebau gael eu dinistrio cyn bo caniatâd wedi ei dderbyn gan Lywodraeth Cymru i'w dinistrio.

Dylai bod dadansoddiad o gyfanswm dyraniad GGA yr ysgolion gael eu cynnwys yng nghynlluniau datblygu'r ysgolion. Archwiliwyd sampl o gynlluniau datblygu ysgolion uwchradd a chynradd Gwynedd i weld os oedd dadansoddiad ar ffurf cynlluniau gwariant ar gyfer y GGA wedi eu cynnwys ynddynt. Gwelwyd o'r sampl archwiliwyd bod trefn dda gan rhai ysgolion o gynnwys dadansoddiad manwl o'u cynlluniau gwariant GGA yn eu cynlluniau datblygu. Fodd bynnag, gwelwyd nad oedd pob un ysgol archwiliwyd wedi nodi dadansoddiad o gyfanswm eu dyraniad GGA yn eu cynlluniau datblygu, er hynny derbyniwyd cadarnhad bod yr ysgolion hynny wedi cyflwyno cynllun gwariant ar gyfer GGA i GwE ar ffurf templed pwrpasol.

Bu i GwE ddarparu templed pwrpasol ar gyfer ysgolion a oedd yn rhestru'r ystod o amcanion y GGA, er mwyn galluogi'r ysgolion i ddarparu dadansoddiad o holl ddyraniad eu GGA, ond bu ychydig o drafferth derbyn y rhain yn ôl gyda nifer o ysgolion Gwynedd ddim yn eu dychwelyd wedi eu cwblhau. Canlyniad hyn oedd bu raid i GwE anfon llythyr atgoffa allan yn hysbysu'r ysgolion os na fyddai'r templedi wedi eu cyflwyno i'r Ymgynghorwyr Her erbyn 12/02/16 yna byddai'n ofynnol i'r ysgolion ddarparu dadansoddiad llawn gan dracio gwariant presennol ar gyfer pob agwedd o'r grant. Os byddai unrhyw elfen ble nad oeddent yn medru profi gwariant yna byddai rhaid tynnu arian yn ôl oddi ar yr ysgolion. Deëllir na dderbyniwyd pob templed yn ôl erbyn 12/02/16 ychwaith, ond bellach yn dilyn ymyrraeth gan swyddogion Cyllid Cyngor Gwynedd a swyddogion GwE, mae bod pob un o ysgolion Gwynedd wedi cyflwyno eu cynllun gwariant GGA erbyn hyn.

Gwelwyd tystiolaeth bod GwE yn darparu arweiniad da i ysgolion Gwynedd ynghylch y GGA.

Mae cytundebau indemniad yn bodoli ar gyfer y 6 Awdurdod Gogledd Cymru ac wedi eu harwyddo gan uwch swyddogion priodol o bob un o'r Awdurdodau.

Barn yr Archwiliad

- (B) **Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yng ngweinyddiaeth y Grant Gwella Addysg gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:**
- **Dylid sicrhau bod gwariant sydd yn ymwneud â'r grant drwy gyfrwng anfonebau yn cael ei fonitro yn briodol drwy ddefnyddio slipiau codio pinc (TR252b), er mwyn sicrhau bod tystiolaeth o'r gwariant yn cael ei gadw am y cyfnodau priodol.**
 - **Dylid sicrhau bod pob ysgol yn darparu dadansoddiad o gyfanswm eu GGA yng Nghynllun Datblygu'r ysgol.**

ARLWYAETH YSGOLION UWCHRADD - YSGOL ARDUDWY
Addysg

Cefndir

Mae Ysgol Ardudwy yn ysgol uwchradd sirol sy'n darparu addysg i ddisgyblion 11-16 mlwydd oed. Lleolir yr ysgol yn nhref Harlech, gyda 279 o ddisgyblion ar y gofrestr ym Medi 2015. Corff Llywodraethol yr ysgol sy'n gyfrifol am reolaeth y gwasanaeth arlwygo ers Ebrill 2000.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod gwerth am arian, safonau ansawdd ac atebolrwydd digonol yn cael eu cyflawni gan ysgolion uwchradd mewn perthynas â'u gwasanaeth arlwygo.

Cwmpas yr Archwiliad

Ymweld â'r ysgolion uwchradd sydd ddim yn rhan o gytundeb arlwygo safonol yr Adran Addysg, er mwyn gwirio trefniadau'r ysgolion parthed cydymffurfio â gofynion statudol, Rheolau Gweithdrefn Ariannol y Cyngor, rheolau iechyd a diogelwch a pholisïau perthnasol. Derbyn sicrwydd bod trefniadau wedi eu sefydlu ar gyfer diogelu staff a chwsmeriaid y gegin, a bod cyllidebau'n cael eu rheoli'n briodol.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd fod ymarferion da wedi eu sefydlu fel rhan o reolaeth y gwasanaeth arlwygo. Ymhlith y rhain y mae bodolaeth y fwydlen safonol, ynghyd â'r asesiad maeth Blas am Oes a gynhaliwyd fel rhan o'r broses o greu'r fwydlen honno. Gwelwyd hefyd fod llawlyfr pwrpasol wedi ei lunio ar gyfer staff y gegin, sy'n cynnwys canllawiau ar gyfer ymgymryd â'r gwahanol dasgau sydd yn rhan o'u dyletswyddau, ac mae ymwybyddiaeth dda i'w weld gan yr aelodau o staff perthnasol o safonau maeth y Llywodraeth ac egwyddorion rheoli cyllidebol a gwerth am arian.

Un o'r risgiau a adnabuwyd yw'r posibilrwydd na fyddai modd i'r ysgol olrhain i'r union fwyd a weinir pe byddai'r angen yn codi. Mae hyn o ganlyniad i'r ffaith nad oes log yn cael ei gadw o'r bwyd a weinir yn ddyddiol. Ystyrir bod y ffurflenni ble cofnodir tymereddau'r bwydydd sydd wedi eu coginio ac sydd â risg uchel iddynt yn rhywfaint o gofnod o'r hyn a weinir, ond byddai cadw cofnod llawn yn gwarchod yr ysgol pe byddai achos o wenwyn bwyd yn codi. Byddai hefyd yn rhoi tystiolaeth bod yr ysgol yn cadw at y fwydlen, a allai warchod yr ysgol ymhellach mewn achosion o'r fath. Gwelwyd hefyd nad oedd ryseitiau ar gael i gyd-fynd â'r bwydydd sydd yn cael eu paratoi a'u gweini. Y risg o ganlyniad yw na fyddai'r ysgol yn medru olrhain cynhwysion a diogelu disgyblion mewn perthynas ag alergeddau ac anoddefiad bwyd.

Gwelwyd bod labeli pwrpasol ar gael yn y gegin ar gyfer labelu bwydydd, ond cafwyd gwybod ar ddiwrnod yr archwiliad nad oeddynt wedi eu defnyddio'r diwrnod hwnnw. Y risg yma yw nad oes rheolaeth dros ba mor hir y cedwir gwahanol fwydydd, yn arbennig yr hyn a gedwir yn yr oergell, ac y gallai hynny arwain at achosion o wenwyn bwyd.

O ran cyflenwyr bwyd a diod, gwelwyd bod yr ysgol wedi eu dewis yn unol â rhestr contractau'r Cyngor, oni bai am un cyflenwr dŵr yfed a dau gyflenwr bwyd lleol. Os yw'r ysgol yn penderfynu defnyddio cyflenwr sydd ddim ar restr contractau'r Cyngor, yna rhaid derbyn sicrwydd gan y cyflenwr o'r gallu i wirio yn ôl i darddiad y bwyd, er mwyn sicrhau bod y bwyd yn ddiogel a hylan yn ogystal â sicrhau eu bod yn cael gwerth am arian.

Un pryder a amlygodd yn ystod yr archwiliad oedd mai dim ond ar gyfer un aelod o staff y gegin y cafwyd hyd i gontract cyflogaeth ar ei chyfer. Ers i'r ysgol ddewis peidio ag ymrwymo i gytundeb arlwyo'r Adran Addysg, cyfrifoldeb yr Adran honno oedd cynhyrchu a diwygio unrhyw gontractau gwaith. Mae hwn yn fater sydd wedi ei drafod ag aelodau o'r gwasanaeth perthnasol ac angen sylw brys. Fodd bynnag, derbyniwyd cadarnhad fod gwiriadau DBS wedi eu cynnal ar gyfer y staff.

Barn yr Archwiliad

- (C) **Barn yr archwiliad yw na ellir datgan sicrwydd o briodoldeb yn nhrefniadau Arlwyfaeth Ysgolion – Ysgol Ardudwy gan na ellir dibynnu ar y rheolaethau mewn lle, ond ni ddarganfuwyd colledion / twyll yn deillio o'r gwendidau rheolaeth. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:**
- **Dylid ystyried cadw cofnod o'r holl fwydydd y gweinir yn ddyddiol, ynghyd â chofnod o'u tymheredd wedi iddynt gael eu coginio.**
 - **Dylid ystyried llunio llyfr ryseitiai ar gyfer y prydau a nodir ar y fwydlen.**
 - **Dylid ystyried rhoi arweiniad ffurfiol i staff y gegin ar faterion sy'n ymwneud ag alergeddau bwyd, ac sydd wedi ei seilio ar reoliadau'r Llywodraeth.**
 - **Dylid ystyried cadw cofnodion mwy ffurfiol ar gyfer monitro stoc y gegin, ble bo'n ymarferol, er mwyn medru adnabod unrhyw achosion o golli stoc.**
 - **Dylid ystyried clustnodi'r tasgau glanhau a nodir yn llawlyfr y gwasanaeth arlwyo i aelodau penodol o staff.**
 - **Dylid sicrhau bod bwydydd sydd wedi eu paratoi ac yn cael eu cadw (e.e. yn yr oergell) yn cael eu labelu'n briodol ar bob achlysur.**
 - **Dylai'r Adran Addysg fod yn llunio contractau ar gyfer pob aelod o staff y gwasanaeth arlwyo yn dilyn eu penodiad, yn ogystal â sicrhau bod rhai wedi eu creu ar gyfer y staff cyfredol.**
 - **Dylid adolygu'r asesiadau risg yn flynyddol er mwyn sicrhau eu bod parhau i fod yn addas, a'r cynnwys yn gyfredol.**
 - **Dylid ystyried cadw nwyddau glanhau mewn ystorfa ar wahân i'r gegin.**

ARLWYAETH YSGOLION UWCHRADD - YSGOL Y GADER**Addysg**Cefndir

Mae Ysgol y Gader yn ysgol uwchradd sirol sy'n darparu addysg i ddisgyblion 11-16 mlwydd oed. Lleolir yr ysgol yn Nolgellau, gyda 346 disgybl ar y gofrestr ym Medi 2015. Corff Llywodraethol yr ysgol sy'n gyfrifol am reolaeth y gwasanaeth arlwygo ers Ebrill 2012, pan benodwyd Rheolwr Arlwygo i arwain ar y gwaith o reoli'r gwasanaeth.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod gwerth am arian, safonau ansawdd ac atebolrwydd digonol yn cael eu cyflawni gan ysgolion uwchradd mewn perthynas â'u gwasanaeth arlwygo.

Cwmpas yr Archwiliad

Ymweld â'r ysgolion uwchradd sydd ddim yn rhan o gytundeb arlwygo safonol yr Adran Addysg, er mwyn gwirio trefniadau'r ysgolion parthed cydymffurfio â gofynion statudol, Rheolau Gweithdrefn Ariannol y Cyngor, rheolau iechyd a diogelwch a pholisïau perthnasol. Derbyn sicrwydd bod trefniadau wedi eu sefydlu ar gyfer diogelu staff a chwsmeriaid y gegin, a bod cyllidebau'n cael eu rheoli yn briodol.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd fod arferion da yn cael eu cynnal fel rhan o reolaeth y gwasanaeth arlwygo, ond teimlir y gellir tynhau ar y trefniadau mewn rhai meysydd; er mwyn cryfhau'r rheolaethau sydd yn bodoli eisoes, ac i sefydlu rhai ychwanegol er mwyn rhoi sicrwydd bod yr ysgol a'r disgyblion yn cael eu gwarchod ac i sicrhau effeithiolrwydd y gwasanaeth.

Un o'r prif risgiau a adnabuwyd yn ystod yr archwiliad yw'r posibilrwydd na fyddai modd i'r ysgol olrhain i'r union fwyd a weinir pe byddai'r angen yn codi. Mae hyn o ganlyniad i'r ffaith nad oes log yn cael ei gadw o'r bwyd a weinir yn ddyddiol, ac na weinwyd y prydau a nodir ar y fwydlen ar ddiwrnod yr archwiliad. Nid yw'r bwydlenni ychwaith yn gyflawn gan nad oes pwдинаu wedi eu cynnwys arnynt. Ystyrir bod y ffurflenni ble cofnodir tymereddau'r bwydydd sydd wedi eu coginio ac sydd â risg uchel iddynt yn rhywfaint o gofnod o'r hyn a weinir, ond y byddai cadw cofnod llawn yn gwarchod yr ysgol pe byddai achos o wenwyn bwyd yn codi. Byddai hefyd yn rhoi tystiolaeth bod yr ysgol yn cadw at y fwydlen, a allai warchod yr ysgol ymhellach mewn achosion o'r fath. O'r sampl o'r ffurflenni a archwiliwyd ble cofnodir y tymereddau, gwelwyd nad oeddent yn cyd-fynd â'r prydau a nodir ar y fwydlen. Roedd camgymeriad hefyd wedi ei wneud wrth gofnodi'r tymereddau, ble nad oedd y dyddiadau wedi eu cofnodi'n gywir ar gyfer 1 wythnos o fewn y sampl. O ganlyniad, cafwyd cymhlethdodau wrth geisio olrhain yr hyn a weinwyd ar y gwahanol ddyddiau. Gwelwyd fod camgymeriadau yn ogystal wrth gofnodi tymereddau'r rhewgelloedd, ble roedd y tymereddau'n ymddangos yn llawer iawn oerach na'r disgwyl, a allai roi'r argraff fod y rhewgell yn ddiffygiol.

Derbyniwyd cadarnhad fod bwydlen wedi ei gwirio o ran safonau maeth yn gymharol ddiweddar. Serch hynny, ni welir fod y bwydydd sydd wedi eu nodi ar y gwiriad yn cyfateb i'r hyn sydd wedi ei nodi ar y bwydlenni y derbyniwyd yn ystod yr archwiliad.

Nid yw mwyafrif y cyflenwyr bwyd a diod a ddefnyddir gan yr ysgol yn unol â rhestr contractau'r Cyngor. Os yw'r ysgol yn penderfynu defnyddio cyflenwr sydd ddim ar restr contractau'r Cyngor, dylid derbyn sicrwydd gan y cyflenwr o'r gallu i wirio yn ôl i darddiad y bwyd, er mwyn sicrhau bod y bwyd yn ddiogel a hylan yn ogystal â sicrhau eu bod yn cael gwerth am arian

Pryder arall a amlygwyd yn ystod yr archwiliad oedd nad oedd yn bosibl dod o hyd i gontractau cyflogaeth ar gyfer staff y gegin. Ers i'r ysgol ddewis peidio ag ymrwymo i gytundeb arlwyo'r Adran Addysg, cyfrifoldeb yr Adran honno oedd cynhyrchu a diwygio unrhyw gontractau gwaith. Mae hwn yn fater sydd wedi ei drafod ag aelodau o'r gwasanaeth perthnasol ac angen sylw brys.

Derbyniwyd copi o bolisi iechyd a diogelwch y gwasanaeth arlwyo. Mae'r polisi wedi ei ddyddio Mawrth 2010 ac felly teimlir y dylai hwn bellach gael ei adolygu

Barn yr Archwiliad

(C) **Barn yr archwiliad yw na ellir datgan sicrwydd o briodoldeb yn nhrefniadau Arlwyfaeth Ysgolion – Ysgol y Gader gan na ellir dibynnu ar y rheolaethau sydd yn bodoli, ond ni ddarganfuwyd colledion / twyll yn deillio o'r gwendidau rheolaeth. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:**

- Dylid sicrhau mai prydau o'r fwydlen yn unig a weinir, oni bai am eithriadau megis diwrnodau thema. Byddai'n ymarfer da i lunio bwydlen gyda phrydau sydd wedi eu dewis yn unol â chynnwys y gwiriadau maeth ac anghenion alergeddau'r disgyblion.
- Dylid ystyried cadw cofnod o'r holl fwydydd y gweinir yn ddyddiol, ynghyd â chofnod llawn o'u tymheredd wedi iddynt gael eu coginio.
- Byddai'n ymarfer da i ymchwilio i achosion pan fo tymheredd yr oergell neu'r rhewgell yn sylweddol wahanol i'r disgwyl, gan gadw cofnod o'r darganfyddiadau a'r camau y dilynir o ganlyniad.
- Dylid sicrhau bod y fwydlen / llyfr ryseitiau'n cynnwys yr holl fanylion angenrheidiol e.e. am ba mor hir y dylid coginio'r prydau.
- Dylid cadw cofnod o fanylion unrhyw hyfforddiant a ddarperir i staff, boed hwnnw'n fewnol neu'n allanol.
- Dylid ystyried sefydlu meini prawf penodol ar gyfer gwerthuso'r cyflenwyr bwyd a diod wrth benderfynu pa rai i'w defnyddio.
- Byddai'n ymarfer da i sefydlu trefniant ffurfiol ar gyfer cynnwys y Rheolwr Arlwyo yn y broses o fonitro cyllideb y gegin, ac yn unrhyw faterion cyllidol perthnasol eraill.
- Dylid ystyried cofnodi dyddiad derbyn, er enghraifft drwy gyfrwng stamp derbyn, ar bob anfoneb a dderbynnir er mwyn sicrhau cywirdeb cofnodion rheoli perfformiad y Cyngor.
- Dylid ystyried cadw cofnodion ffurfiol ar gyfer monitro stoc y gegin, ble bo'n ymarferol, er mwyn medru adnabod unrhyw achosion o golli stoc.
- Dylai'r Adran Addysg fod yn llunio contractau ar gyfer pob aelod o staff y gwasanaeth arlwyo yn dilyn eu penodiad, yn ogystal â sicrhau bod rhai wedi eu creu ar gyfer y staff cyfredol.
- Dylid adolygu Polisi Iechyd a Diogelwch gwasanaeth arlwyo'r ysgol er mwyn cadarnhau fod ei gynnwys yn gyfredol.
- Dylid sicrhau bod y taflenni COSHH ar gyfer y sylweddau a ddefnyddir yn y gegin yn rhai cyfredol.
- Yn unol â gofynion Llywodraeth Cymru, dylai fod Corff Llywodraethol yr ysgol yn cynnwys gwybodaeth yn eu hadroddiad blynyddol am y camau a gymerwyd i annog disgyblion yr ysgol i fwyta ac yfed yn iach.

ARLWYAETH YSGOLION UWCHRADD - YSGOL Y MOELWYN

Addysg

Cefndir

Mae Ysgol y Moelwyn yn ysgol uwchradd sirol sy'n darparu addysg i ddisgyblion 11-16 mlwydd oed. Lleolir yr ysgol ym Mlaenau Ffestiniog, gyda 310 o ddisgyblion ar y gofrestr ym Medi 2015. Corff Llywodraethol yr ysgol sy'n gyfrifol am reolaeth y gwasanaeth arlwygo ers Ebrill 2010, ac mae'r ysgol y gyntaf yn y sir i ddefnyddio system talu heb arian yn y ffreutur. Mae'r system honno'n weithredol ers Tachwedd 2014.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod gwerth am arian, safonau ansawdd ac atebolrwydd digonol yn cael eu cyflawni gan ysgolion uwchradd mewn perthynas â'u gwasanaeth arlwygo.

Cwmpas yr Archwiliad

Ymweld â'r ysgolion uwchradd sydd ddim yn rhan o gytundeb arlwygo safonol yr Adran Addysg, er mwyn gwirio trefniadau'r ysgolion parthed cydymffurfio â gofynion statudol, Rheolau Gweithdrefn Ariannol y Cyngor, rheolau iechyd a diogelwch a pholisïau perthnasol. Derbyn sicrwydd bod trefniadau wedi eu sefydlu ar gyfer diogelu staff a chwsmeriaid y gegin, a bod cyllidebau'n cael eu rheoli yn briodol.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd fod rheolaeth gadarn dros y gwasanaeth arlwygo yn gyffredinol, gyda mewnbwn a chefnogaeth yn cael ei gynnig gan wahanol gynrychiolaethau o'r ysgol – yn cynnwys y Tîm Rheoli, y Llywodraethwyr, staff yr ysgol gan gynnwys staff y gegin a'r disgyblion.

Mae bwydlenni safonol wedi eu creu, gyda ryseitiau i gyd-fynd â'r bwydydd sydd yn cael eu paratoi a'u gweini, a gwelwyd fod ymwybyddiaeth dda gan yr aelodau o staff perthnasol o'r canllawiau statudol a'r safonau disgwylidig o ran maeth. Ymddengys o'r dystiolaeth a dderbyniwyd bod cryn dipyn o waith wedi ei wneud gan yr ysgol i weithio tuag at gyrraedd y safonau maeth. Mae trefn gadarn wedi ei sefydlu er mwyn darparu prydau ar gyfer un o ddisgyblion yr ysgol sydd ag alergedd penodol, ble mae bwydlen bwrpasol wedi ei llunio ar ei gyfer. Mae gwybodaeth eang ar alergeddau ac anoddefiad bwyd ar gael yn y gegin i staff gyfeirio atynt, fodd bynnag nid oes hyfforddiant nac arweiniad ffurfiol wedi ei dderbyn gan staff y gegin yn y maes.

Er bod yr ysgol yn defnyddio'r cyflenwr ffrwythau a llysiau a nodir ar restr contractau'r Cyngor, cafwyd gwybod gan staff yr ysgol nad yw'r cyflenwr hwnnw'n diwallu anghenion yr ysgol yn llawn, gan mai dim ond ar ddydd Mercher y gwnânt ddanfôn nwyddau i ysgolion ardal Blaenau Ffestiniog. Golyga hyn bod dyddiau Sadwrn a Sul yn syrthio ynghanol yr wythnos, ac nad yw'r ffrwythau a'r llysiau yn para tan ddiwedd yr wythnos (sef dyddiau Llun a Mawrth yn yr achos yma). Cafwyd gwybod gan yr ysgol bod cwmni ganddynt dan sylw a allai ddiwallu eu hanghenion yn well. Os yw'r ysgol yn penderfynu defnyddio cyflenwr sydd ddim ar restr contractau'r Cyngor, yna rhaid derbyn sicrwydd gan y cyflenwr o'r gallu i wirio yn ôl i darddiad y bwyd, er mwyn sicrhau bod y bwyd yn ddiogel a hylan yn ogystal â sicrhau eu bod yn cael gwerth am arian.

Un pryder a amlygodd yn ystod yr archwiliad oedd nad oedd yn bosibl dod o hyd i gontractau cyflogaeth ar gyfer staff y gegin. Ers i'r ysgol ddewis peidio ag ymrwymo i gytundeb arlwyo'r Adran Addysg, cyfrifoldeb yr Adran honno oedd cynhyrchu a diwygio unrhyw gontractau gwaith. Mae hwn yn fater sydd wedi ei drafod ag aelodau o'r gwasanaeth perthnasol ac angen sylw brys.

Cafwyd gwybod bod hyfforddiant mewnol yn cael ei ddarparu gan yr ysgol er mwyn rhoi arweiniad i staff newydd ar sut i ddefnyddio offer y gegin yn ddiogel. Fodd bynnag nid oes tystiolaeth ar gael o'r hyn a ddarperir gan nad yw'r manylion wedi eu cofnodi. Er mwyn gwarchod yr ysgol a'i staff, teimlir y byddai'n arfer dda i gadw cofnod o fanylion yr hyfforddiant, gan sicrhau bod y staff yn arwyddo i gadarnhau eu bod wedi ei dderbyn a'i ddeall.

Gwelwyd fod asesiadau risg wedi eu cynhyrchu ar gyfer y gegin a chafwyd gwybod bod y rhain yn gyfredol. Byddai'n ymarfer da i gynnwys dyddiad ac arwyddiant ar yr asesiadau.

Teimlir fod yr ysgol yn rhagweithiol iawn wrth annog disgyblion i fyw yn iach, ac i gymryd pryddau ysgol. Ymysg llwyddiannau'r ysgol mae iddi statws Ysgol Iach Cam 6, fel rhan o Gynllun Ysgolion Iach Gwynedd, sy'n Wobr Ansawdd Genedlaethol Cynlluniau Ysgolion Iach - Rhwydwaith Cymru.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol yn nhrefniadau Arlwyfaeth Ysgolion – Ysgol y Moelwyn gan fod rheolaethau yn bodoli, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- **Dylid ystyried rhoi arweiniad ffurfiol i staff y gegin ar faterion sy'n ymwneud ag alergeddau bwyd, ac sydd wedi ei seilio ar reoliadau'r Llywodraeth.**
- **Dylid ystyried cofnodi dyddiad derbyn, er enghraifft drwy gyfrwng stamp derbyn, ar bob anfoneb a dderbynnir er mwyn sicrhau cywirdeb cofnodion rheoli perfformiad y Cyngor.**
- **Dylai'r Adran Addysg fod yn llunio contractau ar gyfer pob aelod o staff y gwasanaeth arlwyo yn dilyn eu penodiad, yn ogystal â sicrhau bod rhai wedi eu creu ar gyfer y staff cyfredol.**
- **Dylid cadw cofnod o fanylion unrhyw hyfforddiant mewnol a ddarperir i staff sy'n ymwneud â rhoi arweiniad iddynt ar sut i ddefnyddio offer y gegin.**
- **Dylid sicrhau y tro nesaf yr adolygir yr asesiadau risg eu bod yn cael eu dyddio a'u harwyddo.**

MODELU'R GWEITHLU - YSGOL LLANGYBI

Addysg

Cefndir

Corff Llywodraethol ysgol sy'n gyfrifol am reoli a rhedeg yr ysgol a rhoddir pwerau dirprwyedig i'r Pennaeth i allu rhedeg yr ysgol o ddydd i ddydd. Mae hawliau'r Pennaeth o ran penderfyniadau ariannol wedi ei bennu gan y Corff Llywodraethol a dylid fod wedi ei gofnodi o fewn polisi'r ysgol. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw adrodd i'r Corff Llywodraethol yn gyson ar sefyllfa ariannol yr ysgol ac unrhyw fater sy'n effeithio'r sefyllfa hwnnw. Mae'r Corff Llywodraethol yn gyfrifol am bennu gweithdrefnau i weinyddu gweithgareddau personél, gan gynnwys penodiadau, terfyniadau a dyrchafiadau.

Bwriad yr Archwiliad

Sicrhau fod trefniadau priodol mewn lle ar gyfer modelu'r gweithlu mewn ysgolion cynradd yng Ngwynedd, er mwyn lliniaru risgiau yn unol â pholisïau a gweithdrefnau perthnasol.

Cwmpas yr Archwiliad

Dethol sampl o ysgolion cynradd o wahanol faint ac o wahanol ardaloedd yng Ngwynedd gan ymweld â hwy i'w harchwilio ar gyfer yr archwiliad.

Prif Ddarganfyddiadau

Ymddengys bod trefniadau boddhaol ar gyfer modelu'r gweithlu yn Ysgol Llangybi gydag athrawon yn derbyn amser CPA priodol, amser y Pennaeth yn cael ei neilltuo'n briodol ar gyfer amser rheoli ac arwain, cyflogau athrawon yn cael eu hadolygu'n flynyddol a bod rheolaeth gyllidebol dda yn bodoli.

Derbyniwyd copïau o swydd ddisgrifiadau ar gyfer gweithwyr yr ysgol, fodd bynnag nid oedd y copïau oedd ar gael yn yr ysgol ar ddiwrnod yr archwiliad wedi eu dyddio na'u harwyddo. Golyga hyn nad oedd yn bosibl cadarnhau dyddiad yr adolygydd y swydd ddisgrifiadau diwethaf ac os oedd y gweithwyr wedi eu derbyn gan nad oedd eu llofnod arnynt.

Gwelwyd nad oedd swydd ddisgrifiadau'r Cymhorthyddion Cefnogaeth Dysgu yn cynnwys manylion eu horiau gweithio/nifer y diwrnodau gweithio a deellir bod newid wedi bod yn eu telerau gwaith ers Medi 2015 gyda'u horiau gwaith wedi gostwng.

Roedd swydd ddisgrifiad yr athrawes yn cynnwys manylion megis dyletswyddau gwaith a chyfrifoldebau penodol yn unol â'r disgwyl, fodd bynnag pan gymharwyd y swydd ddisgrifiadau i'r copi generig o swydd ddisgrifiad ar gyfer athro/athrawes sy'n bodoli gan yr Adran Addysg gwelwyd bod lle i ychwanegu mwy o gymalau perthnasol i swydd ddisgrifiad yr athrawes. Gellir dweud yr un fath pan gymharwyd swydd ddisgrifiad cyfredol y Pennaeth a'r Dirprwy i swydd ddisgrifiadau generig sydd gan yr Adran Addysg ar gyfer Pennaethiaid a Dirprwyon. Byddai'n ymarfer da cymharu swydd ddisgrifiadau cyfredol y Pennaeth, Dirprwy ac athrawes yr ysgol yn erbyn y swydd ddisgrifiadau generig, er mwyn canfod os oes budd ychwanegu rhai cymalau newydd i swydd ddisgrifiadau cyfredol y Pennaeth, Dirprwy a'r athrawes.

Gwelwyd yn ôl y fformiwla cyllido ysgolion cynradd ar gyfer 2015/16 y byddai hawl gan Ysgol Llanybi i gyllideb o £4,396 ar gyfer Staff Ategol: Clerigol. Defnyddir £534 o'r gyllideb i gyflogi Clerc Llywodraethol, ond fe drosglwyddir gweddill y gyllideb i benawdau cyllidol eraill er mwyn ei ddefnyddio i gynorthwyo i gyflogi staff dysgu a chymhorthyddion. Mynegodd y Pennaeth ei bod yn gwneud rhan fwyaf o'r gwaith clericio ei hun.

Fe gyflogir Dirprwy yn Ysgol Llanybi ac mae'r drefn yma yn bodoli ers rhai blynyddoedd bellach ac yn deillio o bryd oedd niferoedd y disgyblion yn yr ysgol dros 75. Os yw Dirprwy mewn swydd a niferoedd y disgyblion yn gostwng o dan 75, mae'r swydd a'r gyflogaeth yn parhau tra bod y Dirprwy yn y swydd honno ac mae gan yr ysgol yr hawl i'r gyllideb ychwanegol.

Yn ystod yr archwiliad daethpwyd i sylw'r archwiliwr nad yw'r Pennaeth yn rhannu adroddiadau monitro cyllideb gyda'r Corff Llywodraethol, ond yn hytrach yn adrodd ar lafar i'r corff ar sefyllfa ariannol yr ysgol.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yn nhrefniadau modelu'r gweithlu yn Ysgol Llanybi gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- **Dylid sicrhau bod swydd ddisgrifiadau'r gweithwyr yn cael eu cadw ar ffeil yn yr ysgol a'u bod wedi eu harwyddo a'u dyddio'n briodol ac fe ddylid eu hadolygu o dro i dro.**
- **Dylid sicrhau bod swydd ddisgrifiadau'r Cymhorthyddion Cefnogaeth Dysgu yn cynnwys manylion eu horiau gweithio/nifer diwrnodau y maent yn ei weithio.**
- **Dylid ystyried rhannu'r adroddiadau monitro cyllideb gyda'r Corff Llywodraethol, er mwyn i'r Llywodraethwyr dderbyn fwy o fanylder ar faterion cyllidol yr ysgol.**

MODELU'R GWEITHLU - YSGOL LLANBEDR

Addysg

Cefndir

Corff Llywodraethol ysgol sy'n gyfrifol am reoli a rhedeg yr ysgol a rhoddir pwerau dirprwyedig i'r Pennaeth i allu rhedeg yr ysgol o ddydd i ddydd. Mae hawliau'r Pennaeth o ran penderfyniadau ariannol wedi ei bennu gan y Corff Llywodraethol a dylid fod wedi ei gofnodi o fewn polisi'r ysgol. Cyfrifoldeb y Pennaeth yw adrodd i'r Corff Llywodraethol yn gyson ar sefyllfa ariannol yr ysgol ac unrhyw fater sy'n effeithio'r sefyllfa hwnnw. Mae'r Corff Llywodraethol yn gyfrifol am bennu gweithdrefnau i weinyddu gweithgareddau personél, gan gynnwys penodiadau, terfyniadau a dyrchafiadau.

Bwriad yr Archwiliad

Sicrhau fod trefniadau priodol mewn lle ar gyfer modelu'r gweithlu mewn ysgolion cynradd yng Ngwynedd, er mwyn lliniaru risgiau yn unol â pholisïau a gweithdrefnau perthnasol.

Cwmpas yr Archwiliad

Detol sampl o ysgolion cynradd o wahanol faint ac o wahanol ardaloedd yng Ngwynedd gan ymweld â hwy i'w harchwilio ar gyfer yr archwiliad.

Prif Ddarganfyddiadau

Ymddengys bod trefniadau da ar y cyfan ar gyfer modelu'r gweithlu yn Ysgol Llanbedr gyda swydd ddisgrifiadau cyfredol yn bodoli ar gyfer staff, ffurflenni arolwg cyflog yn cael eu cwblhau'n flynyddol, athrawon yn derbyn amser CPA priodol a bod rheolaeth gyllidebol dda yn bodoli.

Roedd swydd ddisgrifiadau'r athrawon yn cynnwys manylion megis dyletswyddau cyffredinol, dyletswyddau dysgu a dyletswyddau eraill megis i ba bynciau oeddent yn cydlynwyr. Fodd bynnag pan gymharwyd y swydd ddisgrifiadau i'r copi generig o swydd ddisgrifiad ar gyfer athro/athrawes sy'n bodoli gan yr Adran Addysg gwelwyd bod lle i ychwanegu mwy o gymalau perthnasol i swydd ddisgrifiadau'r athrawon. Gellir dweud yr un fath pan gymharwyd swydd ddisgrifiad cyfredol y Pennaeth i swydd ddisgrifiad generig sydd gan yr Adran Addysg ar gyfer Pennaethiaid. Byddai'n ymarfer da cymharu swydd ddisgrifiadau cyfredol y Pennaeth ac athrawon yr ysgol yn erbyn y swydd ddisgrifiadau generig, er mwyn canfod os oes budd ychwanegu rhai cymalau newydd i swydd ddisgrifiadau cyfredol y Pennaeth a'r athrawon.

Gwelwyd yn ôl y fformiwla cyllido ysgolion cynradd ar gyfer 2015/16 y byddai hawl gan Ysgol Llanbedr i gyllideb o £3,566 ar gyfer Staff Ategol: Clerigol. Defnyddir £625 o'r gyllideb i gyflogi Clerc Llywodraethol, ond fe drosglwyddir gweddill y gyllideb i benawdau cyllidol eraill er mwyn ei ddefnyddio i gynorthwyo i gyflogi athrawon a chymhorthyddion. Y cymhorthyddion sydd yn gyfrifol am wneud y gwaith llungopio ar gyfer yr athrawon.

Hyd at 18/1/2016 dim ond ½ diwrnod oedd y Pennaeth yn ei dderbyn ar gyfer amser CPA a Rheoli ac Arwain yr ysgol. Golyga hyn bod y Pennaeth wedi bod yn cwblhau'r dasg rheoli ac arwain ar adegau yn ei hamser ei hun sydd ddim yn ffordd dda o reoli cydbwysedd rhwng bywyd a gwaith. Y rheswm pennaf dros hyn oedd bod y Pennaeth yn teimlo ar y pryd bod gadael dosbarthiadau 3,4,5 a 6 gydag un athrawes yn annheg ar y plant gan fod 27 ohonynt a bod traean ohonynt gydag anghenion. Deëllir bod yr ysgol wedi gorfod dilyn y broses diswyddo oherwydd gormodedd yn 2014/15 oherwydd diffyg cyllideb staffio. Ers Medi 2015 mae trefniant ar adegau lle mae blynyddoedd 3,4,5 a 6 yn cael eu dysgu gyda'i gilydd. Mae'r Pennaeth yn cyflogi athro llanw ar foreau Llun ers 18/01/2016 er mwyn ei rhyddhau i wneud gwaith rheoli ac arwain.

Ar ddiwrnod yr archwiliad fe hysbyswyd yr archwiliwr bod cofnod ysgrifenedig o ddyletswyddau a hawliau'r Corff Llywodraethol a'r Pennaeth parthed penderfyniadau ariannol, gan gynnwys trothwyon priodol yn bodoli ond ei fod angen ei ddiweddarau, a'i fod yn fwriad gan y Pennaeth a'r Corff Llywodraethol i wneud hyn yn y dyfodol agos.

Barn yr Archwiliad

- (B) **Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yn nhrefniadau modelu'r gweithlu yn Ysgol Llanbedr gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:**
- **Byddai'n ymarfer da pe byddai'r Pennaeth yn derbyn copi gan yr Adran Addysg o swydd ddisgrifiad generig ar gyfer Pennaeth ac athro/athrawes, er mwyn eu cymharu â swydd ddisgrifiadau cyfredol y Pennaeth ac athrawon yr ysgol, er mwyn adnabod cymalau ychwanegol y dylid ystyried eu hychwanegu i'r swydd ddisgrifiadau cyfredol.**
 - **Dylid sicrhau fod cofnod ysgrifenedig o ddyletswyddau a hawliau'r Corff Llywodraethol a'r Pennaeth parthed penderfyniadau ariannol, gan gynnwys trothwyon priodol, yn cael ei ddiweddarau a'i fabwysiadu gan y Corff Llywodraethol cyn gynted â phosibl.**

HYFFORDDI A DATBLYGU AELODAU

Cefnogaeth Gorfforaethol

Cefndir

Yn ôl Adran 7 o'r Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011, mae'n ofynnol i'r awdurdod lleol sicrhau eu bod yn darparu hyfforddiant a chyfleoedd rhesymol i'w haelodau. Yn ogystal â hyn, mae'n rhaid i'r Awdurdod roi'r cyfle i'w haelodau dderbyn adolygiad blynyddol o'u hanghenion hyfforddi a datblygu.

Cyhoeddwyd Fframwaith Datblygu Cynghorwyr Cymru ym mis Mai, 2015 sydd yn amlinellu'r medrau a'r wybodaeth sydd yn hanfodol i gynghorwyr awdurdodau lleol Cymru, yn ôl barn gyffredinol. Fe luniwyd y fframwaith fel rhan o raglen ddatblygu broffesiynol parhaus Cymru ar gyfer cynghorwyr ac mae'n cyd-fynd gyda Breinlen Cynorthwyo a Datblygu Cynghorwyr Cymru.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod y Gwasanaeth Democrataidd ynghyd â'r Gwasanaeth Dysgu a Datblygu wedi sefydlu trefn briodol ar gyfer anghenion hyfforddi a datblygiad aelodau'r Cyngor.

Cwmpas yr Archwiliad

Archwiliwyd y drefn datblygu a hyfforddi aelodau i sicrhau eu bod yn gweithredu gwasanaeth o safon briodol, yn ateb i anghenion yr aelodau ac yn unol â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd bod rheolaethau mewnol da yn bodoli yn nhrefniadau Hyfforddi a Datblygu Aelodau. Enillodd y Cyngor y Freinlen yn 2009, ac yn 2012/13 fe'i datblygwyd ar ei newydd wedd ac adeiladwyd ar ofynion Mesur Llywodraeth Leol 2011 (Cymru). Adroddwyd i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd ym mis Mawrth, 2015 na fyddai modd i Gyngor Gwynedd ennill cymhwyster y Freinlen gan na fyddai neb ar gael i'w dyfarnu oherwydd lleihad yn grant Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru (CLILC). Fodd bynnag, mae'r sefyllfa wedi newid erbyn hyn ac mae'r Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd yn awyddus i barhau i geisio ennill y Freinlen. Eglurwyd bod trefniadau ar y gweill i wneud hyn.

Mabwysiadwyd yn y Cyngor Llawn ddisgrifiadau rôl ar gyfer yr Aelodau yn 2011 yn seiliedig ar ddogfennau CLILC. Eglurwyd bod angen eu diweddarau i gyd-fynd gyda datblygiadau gan gynnwys Ffordd Gwynedd.

Yn unol â Mesur Llywodraeth Leol Cymru, 2011 mae'n rhaid i bob Cyngor gynnig proses i Aelodau asesu eu hanghenion datblygu. Cynigwyd cyfweiliadau datblygiad personol i'r Aelodau yn 2014, dangoswyd ychydig o ddiddordeb a chynhaliwyd cyfweiliadau ar gyfer 26 ohonynt. Bwriedir cynnal y cylch nesaf o gyfweiliadau yn ystod 2016 ond mae'r gofyn yn isel ar hyn o bryd. Mae ymgais wedi bod i hybu'r Aelodau i dderbyn cyfweiliad a bwriedir cyflwyno adroddiad i'r Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd er mwyn esbonio'r broses i'r Aelodau a chodi ymwybyddiaeth o'r trefniadau.

Gofynnir i'r Aelodau gwblhau ffurflen adborth ar ddiwedd pob sesiwn hyfforddiant. Gwiriwyd y canran o adborth a dderbynnir ar gyfer sampl o 5 hyfforddiant a gwelwyd eu bod yn amrywio, derbyniwyd adborth gan 15% o'r Aelodau a fynychodd ar gyfer un hyfforddiant.

Gwelwyd bod 14 Aelod heb fynychu hyfforddiant yn ystod 2014/15. Nid oes modd gorfodi'r Aelodau i fynychu hyfforddiant, fodd bynnag, nodir yn 'Rôl a chyfrifoldebau Aelodau' y dylent 'Ymrwymo i hunanddatblygiad a hyfforddiant' er mwyn cynnal safonau.

Yn ogystal, gwelwyd nad yw Adroddiad Blynyddol y Gronfa Bensiwn 2014-15 yn cynnwys gwybodaeth ynglŷn â'r hyfforddiant mae Aelodau o'r Pwyllgor Pensiynau wedi ei fynychu. Yn hytrach nodir bod y Pwyllgor wedi mabwysiadu'r datganiad polisi sgiliau a gwybodaeth yn ffurfiol.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau rheolaethol Hyfforddi a Datblygu Aelodau gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- **Sicrhau bod disgrifiadau rôl yr Aelodau yn cael eu diweddarau fel yr angen.**
- **Dylid annog yr Aelodau i lenwi ffurflenni adborth yn dilyn hyfforddiant.**
- **Dylid sicrhau bod y Datganiad Cydymffurfiaeth Llywodraethu o fewn Adroddiad Blynyddol Cronfa Bensiwn Gwynedd yn cynnwys gwybodaeth am yr hyfforddiant mae'r Aelodau penodol wedi ei dderbyn.**

YSGOLION – IECHYD A DIOGELWCH YMWELIADAU ADDYSGOL Cefnogaeth Gorfforaethol

Cefndir

Mae trefniadau monitro Ymweliadau Addysgol wedi ei leoli o fewn yr Uned Iechyd a Diogelwch, Adran Cefnogaeth Gorfforaethol. Gwelwyd bod gan ysgolion Gwynedd draddodiad cyfoethog ac sy'n cael ei werthfawrogi o ddarparu ymweliadau addysgol cyffrous mae pobl ifanc yn eu mwynhau. Bydd disgyblion addysgol Gwynedd yn elwa'n fawr iawn o gymryd rhan mewn ymweliadau. Ceir nifer o ymweliadau ar draws y Sir drwy'r flwyddyn gan gynnwys ymweliadau arferol, ymweliadau anarferol/dros nos (heb fod yn anturus), ymweliadau (yn cynnwys dros nos a Gwobr Dug Caeredin) ble ceir gweithgareddau antur neu amgylcheddau ymdrechgar a theithiau tramor.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod trefniadau iechyd a diogelwch priodol yn cael eu dilyn wrth drefnu a chynllunio ymweliadau addysgol fel y gellir cymryd camau addas i liniaru'r risgiau a adnabyddir.

Cwmpas yr Archwiliad

Gwirio cofnodion sampl o ysgolion uwchradd a chynradd i sicrhau eu bod wedi cydymffurfio â gofynion iechyd a diogelwch wrth drefnu ymweliad addysgol. Gwirio bod gweithdrefnau yn cael eu dilyn a sicrhau bod manylion cyflawn yn cael eu cofnodi ar system bwrpasol Evolve a'u bod yn derbyn cymeradwyaeth cadarn gan swyddog awdurdodedig.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd bod enghreifftiau cryf iawn o ymarfer da a rheolaeth gadarn mewn lle yn nhrefniadau iechyd a diogelwch ymweliadau addysgol, er mwyn lliniaru ystod o risgiau a adnabyddir yn y maes hwn. Fodd bynnag, gwelwyd bod rhai o'r meysydd a archwiliwyd angen sylw pellach.

Wrth wirio'r system Evolve, gwelwyd nad oedd nifer o ysgolion wedi uwch-lwytho copi o bolisi 'Ymweliadau Addysgol' eu hysgol ar y system (60 o 109) sydd yn cynyddu'r risg o ddiffyg ymwybyddiaeth staff o ofynion iechyd a diogelwch ar ymweliadau addysgol.

Gwiriwyd sampl o 9 ymweliad addysgol ar gyfer ymweliadau dros nos neu anarferol. Gwelwyd mewn 5 achos mae'r cyd-gysylltwyr oedd y Pennaeth ac felly roedd angen iddynt awdurdodi fel cyd-gysylltwr yn ogystal ac fel Pennaeth yr ysgol. Gwelwyd bod un ymweliad heb dderbyn cymeradwyaeth yr Awdurdod Lleol yn unol â'r polisi. Gwelwyd bod cynllun wedi cael ei fewnosod ar y system Evolve, ond nad oedd wedi ei gymeradwyo'n briodol gan y Cyd-gysylltydd Ymweliadau Addysgol (Pennaeth). Eglurodd y Pennaeth bod y daith wedi ei chymeradwyo ar lafar i'r staff. Fodd bynnag nid oedd y polisi wedi cael ei ddilyn, gan fod rhaid i ymweliadau preswyl gael eu cymeradwyo gan yr Awdurdod Lleol.

Archwiliwyd sampl o ymweliadau addysgol lle'r oedd gweithgareddau antur neu amgylcheddau ymdrechgar wedi cymryd lle. Hefyd, roedd teithiau tramor oedd ddim yn rai i wlad ddatblygol yn cynnwys hirdaith neu antur arall wedi eu cynnwys yn y sampl.

Gwelwyd bod y polisi 'Ymweliadau Addysgol' yn nodi bod rhaid cael cymeradwyaeth y Pennaeth ar y system Evolve o leiaf 28 diwrnod cyn dyddiad dechrau'r ymweliad a gwelwyd nad oedd hyn wedi digwydd gyda rhai o'r cynlluniau ymweliad.

Gwelwyd bod canllawiau clir wedi eu nodi yn y polisi 'Ymweliadau Addysgol' am ba gyfnod dylid cadw dogfennau/ffurflenni sydd yn ymwneud ag ymweliadau addysgol. Yn ystod yr archwiliad daethpwyd yn amlwg nad oedd rhai Cyd-gysylltwyr Ymweliadau Addysgol yn ymwybodol o'r angen i gadw dogfennau am gyfnodau penodol. Gwelwyd bod ffurflenni caniatâd yn cael eu cadw dan glo yn swyddfeydd gweinyddol yn yr ysgolion ac yn cael eu dinistrio unwaith maent wedi bod ar yr ymweliad neu o fewn y mis ar ôl y daith (sydd yn cyd-fynd â chanllawiau cenedlaethol ond nid y polisi 'Ymweliadau Addysgol'). Fodd bynnag, mae angen atgoffa Cyd-gysylltwyr Ymweliadau Addysgol/Penaethiaid o'r cyfnodau cadw sydd wedi ei nodi yn y polisi gan fod nifer ohonynt ddim yn ymwybodol o'r gofynion. Hefyd mae angen diweddarau rhan 9 'Cadw Cofnodion' yn y Polisi 'Ymweliadau Addysgol' erbyn Medi 2016.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau iechyd a diogelwch ymweliadau addysgol gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- Dylid atgoffa'r Cyd-gysylltwyr Ymweliadau Addysgol/Penaethiaid bod angen uwch-lwytho copi cyfredol o'r polisi 'Ymweliadau Addysgol' ar y system Evolve.
- Dylid sicrhau bod Penaethiaid yn cymeradwyo'r ymweliadau addysgol ar y system Evolve ac yn eu hanfon ymlaen at yr Awdurdod Lleol os yn berthnasol.
- Dylid sicrhau bod Penaethiaid yn cymeradwyo'r ymweliadau ysgol ar y system Evolve i o leiaf 28 diwrnod cyn dyddiad ymweliad anarferol/dros nos ac o leiaf 56 diwrnod cyn dyddiad ymweliad tramor yn unol â'r polisi 'Ymweliadau Addysgol'.
- Dylid sicrhau bod dogfennau/ffurflenni ymweliadau addysgol yn cael eu cadw am gyfnod penodol yn unol â'r polisi 'Ymweliadau Addysgol'. Dylid diweddarau rhan 9 o'r polisi 'Ymweliadau Addysgol' sef 'Cadw Cofnodion' ar gyfer polisi 2016-17.

SYSTEM DYLEDWYR - ADOLYGIAD O'R RHEOLAETHAU ALLWEDDOL
Cyllid

Bwriad yr Archwiliad

Mae Cod Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru, Ebrill 2010, yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr Awdurdod (Swyddfa Archwilio Cymru), wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor, yn dibynnu lle'n bosib ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). O ganlyniad i hyn, mae'r Protocol ar y Cyd rhwng y gwasanaeth Archwilio Allanol a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol, a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio ar 17 Tachwedd 2011, yn datgan:

“fel rhan o'i rôl allweddol o ran cyflwyno adroddiadau ar ddigonolrwydd rheolaeth fewnol a darparu sail ar gyfer Datganiad Llywodraethu Blynyddol yr awdurdod, y mae'n rhaid ei gyhoeddi gyda datganiad cyfrifon blynyddol y Cyngor, disgwylir i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol brofi rheolaethau allweddol systemau ariannol pwysig y Cyngor yn flynyddol.”

Caiff trefniant y system dyledwyr ei hystyried yn “system ariannol bwysig” yn unol â diffiniad Swyddfa Archwilio Cymru, ac felly cynhaliwyd adolygiad o reolaethau allweddol y system yma.

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod y ddyletswydd o godi anfonebau ar gwsmeriaid wedi eu dynodi i swyddogion awdurdodedig gyda'r wybodaeth yn ymddangos yn y cyfriflyfr yn gyflawn yn ogystal â'r incwm mae'r Cyngor yn ei dderbyn, gyda chysoniad yn cael ei gwblhau. Hefyd, sicrhau bod trefniadau priodol mewn lle dros adennill a dileu dyledion gyda gwybodaeth yn cael ei ddarparu i reolwyr.

Cwmpas yr Archwiliad

Gwirio pa swyddogion sydd gyda'r ddyletswydd o godi a dosbarthu anfonebau i gwsmeriaid gan ddethol sampl o'r anfonebau a gwirio bod y wybodaeth yn ymddangos yn y cyfriflyfr ariannol yn gywir. Gwirio fod unrhyw incwm mae'r Cyngor yn ei dderbyn yn cael ei bostio yn y cyfriflyfr a bod cysoniad yn cael ei gwblhau'n rheolaidd. Gwirio os yw'r trefniadau adennill wedi'i ddogfennu a bod monitro adennill yn cymryd lle gan wirio os yw'r trefniadau dileu dyledion yn cydymffurfio â'r Rheolau Gweithdrefn Ariannol. Gwirio bod monitro incwm yn erbyn cyllidebau yn cymryd lle.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd fod prosesau, gweithdrefnau a gwahaniad dyletswyddau priodol mewn lle ar gyfer casglu dyledion. Mae'r broses o greu dyled ar y cyfan yn cael ei weithredu gan y gwasanaethau perthnasol, gyda'r adfer yn cael ei weithredu a'i gyd-gordio gan yr Uned Incwm.

Adolygwyd sampl o ddyledion oedd wedi eu dileu yn ystod 2015/16 a gwelwyd fod y camau priodol wedi eu cymryd.

Gwiriwyd y prosesau sydd mewn lle ar gyfer sicrhau bod yr anfonebau wedi eu postio'n gywir i'r cyfriflyfr drwy gymharu'r manylion a gwelwyd eu bod i gyd yn cysoni.

Cafwyd gwybod y canlynol gan y Rheolwr Incwm: Y staff sydd â'r hawl i godi anfonebau o fewn y Gwasanaeth Incwm, ac sy'n ei ddefnyddio, yw'r Rheolwr Incwm, y Swyddog Dyledwyr a'r Cymhorthydd Adennill (SI). Mae'r adroddiad hawliau a derbyniwyd gan Dechnegydd Sustem Ariannol y Gwasanaeth Cyllid yn cadarnhau hyn, ond yn nodi'n benodol fod ganddynt hawl i godi ac awdurdodi anfonebau â gwerth hyd at £1,000,000. Dywedodd efallai y byddai gan y Cymhorthyddion Adennill eraill (GR ac EWJ) a'r Swyddog Dyledwr arall (RCR) yr hawl i godi anfoneb hefyd, ond na fyddant hwy yn ei ddefnyddio'n aml, os o gwbl. Mae'r adroddiad hawliau yn nodi bod ganddynt hwythau hefyd hawl i godi ac awdurdodi anfonebau hyd at £1,000,000. Dywedodd mai'r Uwch Swyddog Adennill a'r Swyddog Incwm sydd yn agor y post yn ddyddiol, ac nad ydynt hwy yn codi anfonebau - er bod yr adroddiad hawliau yn nodi bod gan y naill hawl i godi anfoneb (ond nid awdurdodi), a'r llall yr hawl i godi ac awdurdodi anfonebau hyd at £1,000,000, a'u bod yn pasio unrhyw sieciau at yr Ariannwr (sydd â hawl 'darllen yn unig' / 'enquirer' ar gyfer Cedar yn ôl yr adroddiad hawliau). Yr Ariannwr fyddai'n derbyn unrhyw arian parod.

Dywedodd y Technegydd Sustem Ariannol ei fod yn cysylltu â'r gwahanol adrannau am wybodaeth yn flynyddol (tua mis Mai), er mwyn sicrhau bod y wybodaeth yn gyfredol.

Barn yr Archwiliad

- (B) **Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yn System Dyledwyr - Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:**
- **Dylid adolygu hawliau y swyddogion o fewn y system Cedar i sicrhau eu bod yn gyfredol.**

SYSTEM TALIADAU - ADOLYGIAD O'R RHEOLAETHAU ALLWEDDOL Cyllid

Bwriad yr Archwiliad

Mae Cod Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru, Ebrill 2010, yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr Awdurdod (Swyddfa Archwilio Cymru), wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor, yn dibynnu lle'n bosib ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). O ganlyniad i hyn, mae'r Protocol ar y Cyd rhwng y gwasanaeth Archwilio Allanol a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol, a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio ar 17 Tachwedd 2011, yn datgan:

“Fel rhan o'i rôl allweddol o ran cyflwyno adroddiadau ar ddigonolrwydd rheolaeth fewnol a darparu sail ar gyfer Datganiad Llywodraethu Blynyddol yr awdurdod, y mae'n rhaid ei gyhoeddi gyda datganiad cyfrifon blynyddol y Cyngor, disgwylir i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol brofi rheolaethau allweddol systemau ariannol pwysig y Cyngor yn flynyddol.”

Caiff y system taliadau ei hystyried yn “system ariannol bwysig” yn unol â diffiniad Swyddfa Archwilio Cymru, ac felly cynhaliwyd adolygiad o reolaethau allweddol y system yma. Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau fod rheolaethau priodol mewn lle ar gyfer prosesu, gweithredu a chysoni taliadau.

Cwmpas yr Archwiliad

Roedd yr archwiliad yn cwmpasu adolygu sampl o daliadau a wnaethpwyd i gredydwyr y Cyngor yn ystod 2015/16 ynghyd â rheolaethau dros ddata sefydlog credydwyr.

Prif Ddarganfyddiadau

Darganfuwyd fod rheolaethau priodol mewn lle ar gyfer prosesu a gweithredu taliadau. Gwelwyd fod prosesau ynghyd â'r defnydd o systemau cyfrifiadurol mewn lle er mwyn sicrhau bod anfonebau'n cael eu prosesu'n briodol a thaliadau cywir yn cael eu gwneud. Yn ogystal gwelwyd bod defnydd o swyddogaeth sydd yn adnabod dyblygiadau mewn manylion anfonebau ac yn eu hamlygu i'w hadolygu.

Gwelwyd bod mesurau atal twyll wedi eu hymgorffori yn y prosesau taliadau, gan sicrhau fod rolau wedi eu diffinio, a hawliau wedi eu gosod yn seiliedig ar hynny gan orfodi gwahaniad dyletswyddau rhwng y sawl sydd yn awdurdodi anfonebau, mewnbynnu data, goruchwyllo'r mewnbyn, awdurdodi taliadau, a chysoni'r balansau. Gwelwyd bod taflenni pwrpasol ar gyfer cynnal gwiriadau priodol wrth sefydlu gwybodaeth am gredydwyr newydd, a bod gwiriadau priodol ar geisiadau i newid data sefydlog credydwyr yn cael eu cynnal cyn gweithredu arnynt er mwyn sicrhau eu bod yn briodol. Gwelwyd bod trefniadau newydd wedi eu sefydlu yn 2015/16 ar gyfer gwirio newidiadau i ddata sefydlog credydwyr gyda'r swyddogion yn creu adroddiad o system Business Object i wirio pa newidiadau a oedd wedi cymryd lle'r diwrnod blaenorol. Hefyd gwelwyd bod mwy o ddefnydd yn cael ei wneud o'r system Fiscal wrth i adroddiad gael ei chynhyrchu ar gyfer ei gwirio gan y Swyddogion Taliadau perthnasol yn foreol.

Darganfuwyd wrth gynnal archwiliadau drwy gydol 2015-16, nad oedd archeb yn bodoli i gyd-fynd â'r anfoneb neu y paratowyd yr archeb yn dilyn derbyn yr anfoneb; yn ogystal gwelwyd nifer o achosion o gam-godio gwariant. Cyfrifoldeb y gwasanaethau/unedau yw hyn ac **nid** cyfrifoldeb yr Uned Taliadau. Fodd bynnag, mae angen atgyfnerthu'r angen i gyflwyno archeb (os yw hynny'n briodol) oherwydd mai dyma'r sail i'r cytundeb a'r amodau gyda'r cyflenwyr, a hefyd sicrhau cywirdeb codio gwariant oherwydd gall cam-godio aflunio adroddiadau ariannol neu ystadegol.

Gwelwyd wrth adolygu rhestrau swyddogion sydd â'r hawl i arwyddo, awdurdodi ac ardystio gwahanol ddogfennau bod enghreifftiau ble dynodwyd swyddog â hawl i ardystio anfonebau ynghyd â pharatoi ac awdurdodi ffurflen pennawd swp TR257 - mae'n hanfodol bod gwahaniad dyletswyddau yn bodoli yn y trefniant hwn.

Barn yr Archwiliad

- (B) **Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yn System Taliadau - Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:**
- **Dylid adolygu rhestrau swyddogion sydd â'r hawl i arwyddo, awdurdodi ac ardystio dogfennau i sicrhau nad oes gan swyddogion sydd â'r hawl i ardystio anfonebau yr hawl i baratoi ffurflenni pennawd swp (TR257) yn ogystal, er mwyn sicrhau bod gwahaniad dyletswyddau yn y broses.**

CYSONI BANC - ADOLYGIAD O'R RHEOLAETHAU ALLWEDDOL
Cyllid

Bwriad yr Archwiliad

Mae Cod Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru, Ebrill 2010, yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr Awdurdod (Swyddfa Archwilio Cymru), wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor, yn dibynnu lle'n bosib ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). O ganlyniad i hyn, mae'r Protocol ar y Cyd rhwng y gwasanaeth Archwilio Allanol a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol, a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio ar 17 Tachwedd 2011, yn datgan:

“Fel rhan o'i rôl allweddol o ran cyflwyno adroddiadau ar ddigonolrwydd rheolaeth fewnol a darparu sail ar gyfer Datganiad Llywodraethu Blynyddol yr awdurdod, y mae'n rhaid ei gyhoeddi gyda datganiad cyfrifon blynyddol y Cyngor, disgwylir i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol brofi rheolaethau allweddol systemau ariannol pwysig y Cyngor yn flynyddol”.

Caiff trefniant cysoni banc ei ystyried yn “system ariannol bwysig” yn unol â diffiniad Swyddfa Archwilio Cymru, ac felly cynhaliwyd adolygiad o reolaethau allweddol y system yma.

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod gweithdrefnau wedi eu sefydlu a'u dogfennu ar gyfer cynnal cysoniadau banc yn effeithiol, amserol, yn gyflawn a chywir a sicrhau bod trefniadau monitro digonol yn bodoli.

Cwmpas yr Archwiliad

Adolygu'r gweithdrefnau sydd wedi eu sefydlu ar gyfer cynnal cysoniadau banc a sicrhau bod canllawiau ar gael i swyddogion. Dethol sampl o gysoniadau banc yn 2015/16 a sicrhau eu bod yn cyd-fynd â'r gweithdrefnau. Sicrhau bod cysoniadau banc yn cael eu hadolygu a'u harwyddo'n rheolaidd.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd ar y cyfan fod rheolaethau mewnol cryf yn bodoli yn y broses cysoni gydag ail swyddog wedi gwirio'r cysoniadau o fewn y sampl a ddetolwyd. Fodd bynnag, gwelwyd fod rhai taenlenni a ddefnyddir o fewn y broses cysoni incwm yn aneglur i'r darlennydd, a theimlir y gallai cynnwys eglurhad byr o'r ffigurau fod o gymorth i ddefnyddiwr newydd pe byddai'r angen yn codi; er enghraifft yn ystod absenoldeb y swyddogion cyfredol.

Barn yr Archwiliad

- (A) **Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd o briodoldeb yn nhrefniadau Cysoni Banc - Adolygiad o Reolaethau Allweddol gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol sydd wedi eu sefydlu, a'u bod wedi eu dilyn. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:**
- **Dylid sicrhau bod y papurau gwaith (taenlenni) sy'n cael eu defnyddio o fewn y broses cysoni incwm yn cynnwys manylion megis nodiadau neu benawdau ar golofnau fel eu bod yn fwy hunanesboniadol i'r darlennydd.**

**TREFNIADAU GWEINYDDU CYFLOGRESI - ADOLYGIAD O'R RHEOLAETHAU ALLWEDDOL
Cyllid**

Bwriad yr Archwiliad

Mae Côt Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru, Ebrill 2010, yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr Awdurdod (Swyddfa Archwilio Cymru), wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor, yn dibynnu lle'n bosib ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). O ganlyniad i hyn, mae'r Protocol ar y Cyd rhwng y gwasanaeth Archwilio Allanol a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol, a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio ar 17 Tachwedd 2011, yn datgan:

“Fel rhan o'i rôl allweddol o ran cyflwyno adroddiadau ar ddigonolrwydd rheolaeth fewnol a darparu sail ar gyfer Datganiad Llywodraethu Blynyddol yr awdurdod, y mae'n rhaid ei gyhoeddi gyda datganiad cyfrifon blynyddol y Cyngor, disgwylir i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol brofi rheolaethau allweddol systemau ariannol bwysig y Cyngor yn flynyddol,”

Caiff y system gyflogau ei hystyried yn “system ariannol bwysig” yn unol â diffiniad Swyddfa Archwilio Cymru, ac felly bwriad yr archwiliad oedd cynnal adolygiad o reolaethau allweddol y system yma.

Cwmpas yr Archwiliad

Roedd yr adolygiad yma yn canolbwyntio ar reolaethau cynnal y system gyflogau ar gyfer y flwyddyn 2015/16.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd bod rheolaethau mewnol cryf yn bodoli o fewn trefniadau'r Uned Gyflogau wrth weinyddu'r cyflogresi. Serch hyn, amlygwyd gwendid wrth wirio'r ddogfen 'Payroll Checking Document'. Amlygwyd ar ddau achlysur nad oedd llofnod yn y rhan 'Payrun Reports checked by' a dim llofnod yn y rhan 'Journal checked by' ar un achlysur. Yn ogystal, wrth wirio'r daflen 'Payroll Staff Duties – Checklist', amlygwyd un achlysur lle nad oedd llofnod yn y rhan 'Checked by Supervisor'. Dengys llofnod yn y rhannau yma bod y gwiriadau perthnasol wedi eu cwblhau cyn rhyddhau'r cyflogresi i'w talu. Nid yw'r ddogfen 'Payroll Manual' sydd yn dangos y camau i'w cymryd mewn sefyllfaoedd gwahanol o fewn y system gyflogau wedi ei ddiweddarau ers sawl blwyddyn. Fodd bynnag, lle mae newidiadau i unai elfennau statudol, i'r system, neu i brosesau'r uned / Cyngor mae'r swyddogion yn derbyn Hysbysiad Cyflogau. Hefyd, nid yw Cynllun Parhad Gwasanaeth yr Uned ('Contingency Plans for Emergency Payment of Salaries') yn gyfredol ychwaith. Mae'r Rheolwr Cyflogau yn ymwybodol o hyn.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yn Nhrefniadau Gweinyddu Cyflogresi'r Uned Gyflogau - Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar y trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel y ganlyn:

- Dylid sicrhau bod y taflenni “Payroll Checking Document” ac "Payroll Staff Duties - Checklist" yn cael eu harwyddo a'u dyddio i ddangos bod y gwiriadau perthnasol wedi cael eu cwblhau.
- Dylid diweddarau cynllun parhad Gwasanaeth yr Uned Gyflogau.

CRONFA BENSIWN GWYNEDD – ADOLYGIAD O’R RHEOLAETHAU ALLWEDDOL
Cyllid

Bwriad yr Archwiliad

Mae Cod Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru, Ebrill 2010, yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr Awdurdod (Swyddfa Archwilio Cymru), wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor a'r Gronfa Bensiwn, yn dibynnu lle'n bosib ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). O ganlyniad i hyn, mae'r Protocol ar y Cyd rhwng y gwasanaeth Archwilio Allanol a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol, a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio ar 17 Tachwedd 2011, yn datgan:

“Fel rhan o'i rôl allweddol o ran cyflwyno adroddiadau ar ddigonolrwydd rheolaeth fewnol a darparu sail ar gyfer Datganiad Llywodraethu Blynyddol yr awdurdod, y mae'n rhaid ei gyhoeddi gyda datganiad cyfrifon blynyddol y Cyngor, disgwylir i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol brofi rheolaethau allweddol systemau ariannol bwysig y Cyngor yn flynyddol,”

Er bod gweinyddiaeth Cronfa Bensiwn Gwynedd yn dibynnu'n helaeth ar systemau ariannol bwysig y Cyngor, caiff systemau gweinyddol y Gronfa eu hystyried yn "system ariannol bwysig" ynddi ei hunain yn unol â diffiniad Swyddfa Archwilio Cymru, ac felly cynhaliwyd adolygiad o reolaethau allweddol y system yma.

Cwmpas yr Archwiliad

Adolygydd y gweithdrefnau sydd mewn lle ar gyfer gweinyddu'r Gronfa Bensiwn ar gyfer 2015-16. Detholwyd sampl o daliadau a sicrhau eu bod wedi eu rhyddhau'n briodol yn ogystal sicrhawyd eu bod yn cael eu hadolygu a'u harwyddo'n briodol. Nid oedd yn fwriad i archwilio'r elfen buddsoddi.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd bod rheolaethau mewnol cryf yn bodoli o fewn trefniadau gweinyddu'r Gronfa Bensiwn. Fodd bynnag, gwiriwyd Adroddiad Blynyddol Cronfa Bensiwn Gwynedd 2014-15 er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth gyda Rheoliadau Cynllun Pensiwn Lywodraeth Leol 2013 (Rhan 57), a darganfuwyd nad oedd datganiad cyfathrebu gydag aelodau a chyflogwyr wedi ei gynnwys.

Amlygydd gwendid wrth wirio'r slipiau TR27b. Nid oedd y blychau 'côd', 'prisiau' ac 'unigryw' yn cael eu llenwi ar y ffurflenni TR27b ym mhob achos. Pwrpas y gwiriadau hyn yw sicrhau bod y gwiriadau perthnasol wedi eu cynnal:

- 'Côd' – i gadarnhau bod y côd gwariant yn gywir
- 'Prisiau' – i gadarnhau bod y prisiau'n gywir
- 'Unigryw' - sicrhau nad yw'r taliad wedi ei brosesu o'r blaen ac i osgoi taliad dyblyg.

Mae'r gwasanaeth pensiynau yn parhau i gael trafferth i dderbyn gwybodaeth gan gyflogwyr eraill. Mae'r gwasanaeth yn dibynnu ar y Cyflogwyr i'w hysbysu o unrhyw newidiadau i ddata megis oriau gwaith, statws a.y.b. ond nid yw hyn yn digwydd. Gobeithir y bydd y ddogfen codau ymarfer a gynhyrchwyd gan "The Pensions Regulator" yn gymorth i gefnogi ceisiadau am wybodaeth gan y Cyflogwyr.

Mae'r system i-Connect yn rhywbeth maent yn parhau i ddatblygu. Bellach mae Cyngor Conwy ac Ysgol Eirias wedi cytuno i fod yn rhan o'r trefniant. Drwy'r system yma bydd unrhyw wybodaeth a geir ei fewnbynnu i systemau'r cyflogwyr yn cael ei anfon ymlaen yn electronig ac wedi ei amgryptio i systemau'r gwasanaeth Bensiynau. Golyga hyn felly nad oes angen i'r cyflogwyr gyflawni gwaith ychwanegol o anfon y wybodaeth ymlaen. Maent yn parhau i sicrhau bod eu gwybodaeth yn gyflawn cyn penderfynu mynd ymlaen â hyn.

Barn yr Archwiliad

- (B) **Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb ariannol yng Nghronfa Bensiwn Gwynedd – Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:**
- **Dylid sicrhau bod y fersiwn diweddaraf o ddatganiad cyfathrebu gydag aelodau a chyflogwyr yn cael ei gynnwys yn Adroddiad Blynyddol Cronfa Bensiwn Gwynedd nesaf (2015-16).**
 - **Dylid sicrhau bod y blychau gwirio ar y ffurflenni TR27b yn cael eu llenwi'n briodol h.y. yr angen i lofnodi'r blychau "Côd", "Prisiau" ac "Unigryw" i ddangos bod gwiriadau priodol wedi eu gwneud.**

SYSTEM BUDD-DALIADAU – ADOLYGIAD O'R RHEOLAETHAU ALLWEDDOL
Cyllid

Bwriad yr Archwiliad

Mae Cod Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru, Ebrill 2010, yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr Awdurdod (Swyddfa Archwilio Cymru), wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor a'r Gronfa Bensiwn, yn dibynnu lle'n bosib ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). O ganlyniad i hyn, mae'r Protocol ar y Cyd rhwng y gwasanaeth Archwilio Allanol a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol, a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio ar 17 Tachwedd 2011, yn datgan:

“Fel rhan o'i rôl allweddol o ran cyflwyno adroddiadau ar ddigonolrwydd rheolaeth fewnol a darparu sail ar gyfer Datganiad Llywodraethu Blynyddol yr awdurdod, y mae'n rhaid ei gyhoeddi gyda datganiad cyfrifon blynyddol y Cyngor, disgwylir i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol brofi rheolaethau allweddol systemau ariannol bwysig y Cyngor yn flynyddol,”

Caiff y System Fudd-dal ei hystyried yn "system ariannol bwysig" yn unol â diffiniad Swyddfa Archwilio Cymru, ac felly cynhaliwyd adolygiad o reolaethau allweddol y system yma.

Cwmpas yr Archwiliad

Ar gyfer y flwyddyn ariannol 2015-16, archwiliwyd sampl o geisiadau budd-dal i sicrhau bod asesiadau priodol yn cael eu cynnal. Gwiriwyd bod cysoniadau yn cael eu cynnal a bod y taliadau budd-dal yn cael eu cyfrifo a'u talu mewn modd cywir ac yn amserol. Aseswyd statws perfformiad y gwasanaeth ynglŷn â gweithredu ar geisiadau a hysbysiadau budd-dal a gwiriwyd bod y system yn cael ei rheoli'n effeithiol a bod yr holl ddata yn cael ei ddiogelu'n briodol.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd bod rheolaethau mewnol cryf yn bodoli o fewn trefniadau gweinyddu'r System Budd-daliadau. Mae'r swyddogion yn derbyn hyfforddiant fel bo'r angen ac yn cael eu hysbysu o unrhyw newidiadau mewn deddfwriaeth, yn ogystal ag unrhyw newidiadau neu ddatblygiadau a ddaw i'r system. Detholwyd sampl ar hap o geisiadau newydd gan wirio bod sgôr risg wedi ei gofnodi a'u bod wedi eu cyfrifo'n gywir a'u talu'n amserol. Yn ogystal gwiriwyd sampl o daliadau estynedig a cheisiadau am ôl-ddyddio a gwelwyd eu bod yn unol â'r rheoliadau cyfredol. Gwelwyd eto eleni bod ystadegau perfformiad yr Uned mewn perthynas â'r amser a gymerwyd ar gyfartaledd i brosesu cais budd-dal newydd a phrosesu hysbysiad newid mewn amgylchiadau, yn dda wrth gymharu â pherfformiad ar draws Cymru a Phrydain.

Barn yr Archwiliad

- (A) **Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol yn System Budd-daliadau - Adolygiad o'r Rheolaethau Allweddol gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle, a'u bod wedi eu dilyn.**

TRETH CYNGOR - ADOLYGIAD O'R RHEOLAETHAU ALLWEDDOL
Cyllid

Bwriad yr Archwiliad

Mae Côt Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru, Ebrill 2010, yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr Awdurdod (Swyddfa Archwilio Cymru), wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor, yn dibynnu lle'n bosib ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). O ganlyniad i hyn, mae'r Protocol ar y Cyd rhwng y gwasanaeth Archwilio Allanol a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol, a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio ar 17 Tachwedd 2011, yn datgan:

"Fel rhan o'i rôl allweddol o ran cyflwyno adroddiadau ar ddigonolrwydd rheolaeth fewnol a darparu sail ar gyfer Datganiad Llywodraethu Blynyddol yr awdurdod, y mae'n rhaid ei gyhoeddi gyda datganiad cyfrifon blynyddol y Cyngor, disgwylir i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol brofi rheolaethau allweddol systemau ariannol pwysig y Cyngor yn flynyddol".

Caiff y system Treth Cyngor ei hystyried yn "system ariannol bwysig" yn unol â diffiniad Swyddfa Archwilio Cymru, ac felly cynhaliwyd adolygiad o reolaethau allweddol y system yma.

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod cyfansymiau biliau Treth Cyngor wedi cael eu gosod yn gywir ac yn unol â'r symiau a gymeradwywyd gan y Cyngor Llawn ac awdurdodau perthnasol eraill. Roedd yr Archwiliad hefyd yn sicrhau fod y cyfansymiau eiddo yng Ngwynedd wedi cael eu cofnodi'n gywir ar y system ac yn cyd-fynd ag adroddiadau'r Swyddfa Brisiol, yn ogystal â chadarnhau bod y cyfrif ariannol wedi cael ei ddiweddar'u'n briodol a bod trefniadau priodol mewn lle ar gyfer adennill dyledion Treth Cyngor. Roedd yr archwiliad hefyd yn sicrhau bod trefniadau mewn lle ar gyfer monitro a rheoli perfformiad yr Uned.

Cwmpas yr Archwiliad

Roedd yr Archwiliad yn cwmpasu adolygu a phrofi bod canllawiau, cofnodion a'r gweithdrefnau priodol mewn lle ar gyfer rheoli, casglu a dosbarthu Treth Cyngor 2015-16.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd fod gweithdrefnau a phrosesau priodol mewn lle ar gyfer yr holl reolaethau allweddol a adolygwyd ar gyfer y system Treth Cyngor. Darganfuwyd bod cysoni priodol yn cael ei gynnal i sicrhau cywirdeb y biliau sydd yn cael eu creu, o ran eu nifer a'u gwerth a bod paramedrau y system yn cyd-fynd â gwerth y trethi a gymeradwywyd gan y Cyngor Llawn.

Barn yr Archwiliad

- (A) **Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol yn rheolaethau allweddol y System Treth Cyngor ar gyfer 2015-16 gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle, a'u bod wedi eu dilyn.**

**TRETHI BUSNES - ADOLYGIAD O'R RHEOLAETHAU ALLWEDDOL
Cyllid**

Bwriad yr Archwiliad

Mae Côt Ymarfer Archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru, Ebrill 2010, yn datgan y bydd archwilwyr allanol yr Awdurdod (Swyddfa Archwilio Cymru), wrth gynnal eu harchwiliad o gyfrifon y Cyngor, yn dibynnu lle'n bosib ar waith Archwilio Mewnol (ac eraill). O ganlyniad i hyn, mae'r Protocol ar y Cyd rhwng y gwasanaeth Archwilio Allanol a'r gwasanaeth Archwilio Mewnol, a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Archwilio ar 17 Tachwedd 2011, yn datgan:

"Fel rhan o'i rôl allweddol o ran cyflwyno adroddiadau ar ddigonolrwydd rheolaeth fewnol a darparu sail ar gyfer Datganiad Llywodraethu Blynyddol yr awdurdod, y mae'n rhaid ei gyhoeddi gyda datganiad cyfrifon blynyddol y Cyngor, disgwylir i'r gwasanaeth Archwilio Mewnol brofi rheolaethau allweddol systemau ariannol pwysig y Cyngor yn flynyddol".

Caiff y system Trethi Busnes ei hystyried yn "system ariannol bwysig" yn unol â diffiniad Swyddfa Archwilio Cymru, ac felly cynhaliwyd adolygiad o reolaethau allweddol y system yma.

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod biliau Trethi Busnes yn cael eu prosesu'n gywir ac yn unol â'r gwerthoedd trethiannol sydd wedi eu gosod gan y Swyddfa Brisiol a bod prosesau priodol ar gyfer eu casglu, cofnodi a monitro'r taliadau.

Cwmpas yr Archwiliad

Roedd yr Archwiliad yn cwmpasu adolygu a phrofi bod canllawiau, cofnodion a gweithdrefnau priodol mewn lle ar gyfer rheoli, casglu a chofnodi Trethi Busnes 2015-16.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd fod gweithdrefnau a phrosesau priodol mewn lle ar gyfer yr holl reolaethau allweddol a adolygwyd ar gyfer y system Trethi Busnes.

Barn yr Archwiliad

- (A) **Barn yr Archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd o briodoldeb ariannol yn rheolaethau allweddol y System Trethi Busnes ar gyfer 2015-16 gan y gellir dibynnu ar y rheolaethau mewnol mewn lle, a'u bod wedi eu dilyn.**

SEIBERDDIOGELWCH (Cyber Security) Cyllid

Bwriad yr Archwiliad

Diben yr adroddiad hwn yw gwerthuso ac asesu lefel y seiberddiogelwch sydd yn ei le yng Nghyngor Gwynedd. Cynhaliwyd yr archwiliad gan Steve Rimell o Rimell Associates Ltd yn ystod y cyfnod rhwng 7-11 Mawrth 2016, ac roedd yn cynnwys cyfweiliadau gyda staff TG dewisol, ac archwilio dogfennaeth ddiogelwch ac adroddiadau profion bregusrwydd.

Cwmpas yr Archwiliad

Diffinnir seiberddiogelwch gan eiriadur Merriam Webster fel "*mesurau a weithredir i amddiffyn cyfrifiadur neu system gyfrifiadurol (megis yr un ar y We) yn erbyn mynediad neu ymosodiad anawdurdodedig*". Mae gofyniad sylfaenol ar Gyngor Gwynedd i gadw'i systemau TG yn ddiogel yn erbyn y risgiau uchod, ond mae gofyn arno hefyd i arddangos ei gymhwysedd er mwyn cael bod yn aelod o'r Public Secure Network (PSN), sef rhwydwaith perfformiad uchel y llywodraeth sy'n cynorthwyo sefydliadau yn y sector cyhoeddus i gydweithio, lleihau dyblygiad a rhannu adnoddau.

Ym mis Tachwedd 2015, comisiynodd y gwasanaeth TG Sec-1, cwmni profi diogelwch adnabyddus ag iddo enw da, i gynnal cyfres o brofion bregusrwydd wedi'u rheoli yn erbyn y rhwydwaith. Mae'r adroddiad archwilio hwn yn gwerthuso canlyniadau'r profion hynny ac yn rhoi barn ar eu heffeithiolrwydd ac am y cynllun adfer a luniwyd gan yr Uwch Reolwr - TG a Thrawsnewid Busnes er mwyn ymdrin â'u darganfyddiadau. Mae hefyd yn ystyried materion eraill a oedd tu allan i gylch gorchwyl Sec-1 ond sy'n dal tu mewn i sgôp y term 'seiberddiogelwch'.

Prif Ddarganfyddiadau

Roedd y profion a gynhaliwyd gan Sec-1 yn effeithiol a chawsant eu gweithredu gyda'r lefel briodol o sgil a phrofiad. Yn dilyn y profion a'r mesurau adfer arfaethedig, mae rhwydwaith y Cyngor wedi cael ei ardystio fel un sy'n ddigon diogel i barhau â'i aelodaeth o'r PSN. Roedd safon a nifer y profion a gafodd eu gwneud yn gynhwysfawr a chawsant eu cynnal yn bennaf drwy ddefnyddio sganwyr meddalwedd awtomataidd a ddyluniwyd i adnabod gwendidau diogelwch rhwydwaith mor fuan ac mor effeithiol â phosib. Adnabuwyd nifer o broblemau, y rhan fwyaf yn y rhwydwaith mewnol sy'n cael ei amddiffyn gan furiau cadarn a dulliau amddiffyn perimedrau'r Cyngor, ond darganfuwyd pum mater diogelwch risg-uchel yn y profion allanol, h.y. profion a gynhaliwyd dros y Rhyngwrdd fel petai rhywun allanol yn ceisio hacio i gael mynediad. Wrth edrych yn fanwl ar y risgiau diogelwch allanol, roedd tri ohonynt yn gysylltiedig â'r systemau a weithredir gan Cynnal, a dau ohonynt yn gysylltiedig â system brawf ar gyfer tracio ceir fflyd a oedd yn cael ei ddatblygu ac nad oedd yn cynnwys data byw.

Mae'r Gwasanaeth TG wedi cynhyrchu cynllun adfer i gynnwys yr holl faterion a nodwyd yn adroddiadau Sec-1; a disgwylir y byddant wedi cael eu datrys erbyn diwedd Ebrill 2016.

Barn Archwilio

- (B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol yn seiberddiogelwch Cyngor Gwynedd gan fod rheolaethau mewn lle, ond y gellid cryfhau rhai agweddau ar weithdrefnau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:
- Dylai'r Gwasanaeth TG gynnal profion bregusrwydd mewnol yn amlach, yn ogystal a'r profion blynyddol sydd eu hangen ar gyfer y dystysgrif PSN. Dylid cynnwys systemau Cynnal yn y profion hyn, er bod iddynt statws lled-annibynnol. Deellir bod TG wedi cychwyn ar brosiect yn barod i gaffael yr offer meddalwedd angenrheidiol.
 - Ni ddylid gadael systemau sy'n agored i'r Rhyngwrwd gydag unrhyw osodiadau gweinyddol rhagosod, hyd yn oed os ydynt yn parhau i gael eu datblygu ac nad ydynt yn cynnwys unrhyw ddata busnes.
 - Yn unol â chyngor Sec-1, dylid diffodd NetBIOS dros TCP/IP drwy'r holl rwydwaith. Cyn gwneud hynny, dylid gweithredu archwiliad NTLM am gyfnod prawf ar y prif weinyddwyr a rheolyddion parth er mwyn adnabod pa systemau sy'n trosglwyddo'r hash NTLM ac i sicrhau fod ganddynt ddulliau dilysu eraill cyn cau NetBIOS.
 - Dylid cynnal profion diogelwch ychwanegol er mwyn astudio'r risg o golli data yn fanylach.

TREFNIADAU WRTH GEFN A PHROSESAU ADFER TG

Cyllid

Pwrpas yr Archwiliad

Diben yr adroddiad hwn yw gwerthuso'r prosesau a'r gweithdrefnau sydd mewn lle i reoli trefniadau wrth gefn ac adfer systemau TG. Cynhaliwyd yr archwiliad gan Steve Rimell o Rimell Associates Ltd yn ystod y cyfnod rhwng 1-5 Chwefror 2016, ac roedd yn cynnwys cyfweiliadau gyda staff TG dewisol, arsylwi gweithdrefnau a datblygu sgriptiau archwilio meddalwedd i echdynnu gwybodaeth o systemau wrth gefn allweddol TG.

Cwmpas yr Archwiliad

Roedd yr archwiliad yn cynnwys y trefniadau wrth gefn a phrosesau adfer data sydd wedi'i storio ar systemau TG Cyngor Gwynedd. Nid oedd systemau TG ysgolion a sefydliadau eraill a allai fod â mynediad i rwydwaith y Cyngor o fewn cwmpas yr adolygiad hwn. Nid oedd yr archwiliad yn cynnwys ystyriaeth fanwl o'r gweithdrefnau parhad busnes ac adfer trychineb, dim ond y modd yr effeithir arnynt gan y gweithdrefnau ategu data wrthgefn.

Prif Ddarganfyddiadau

Mae'r systemau meddalwedd wrth gefn ac adfer a ddefnyddir gan TG wedi'u awtomeiddio cyn belled â phosib ac maent yn gweithio'n effeithiol. Mae'r holl ffeiliau wrthgefn yn cael eu creu drwy ddefnyddio storfa disg ar y rhwydwaith - nid oes angen bellach am system dâp magnetig wrthgefn, sydd o ganlyniad yn gynt ac yn fwy dibynadwy. Mae Rheolwr Adfer Safleoedd (SRM) VMWare yn rheoli'r systemau busnes hanfodol, fel bod modd eu hadfer cyn gynted ag y bo modd petai colled yn y brif ganolfan ddata yn y Pencadlys. Mae cymwysiadau a oedd yn ddibynol ar systemau lle nad oedd modd defnyddio SRM bellach wedi'u disodli neu wedi'u trosi, ac mae canolfan ddata wrthgefn eilaidd yn safle Penrallt yn darparu cyfleuster storio data ychwanegol, sy'n lleihau'r risg o golli data ymhellach.

Nodwyd rhai problemau yn ymwneud â'r gweithdrefnau ar gyfer adnabod yr holl systemau y dylid eu hategu wrth-gefn yn gywir, ac nid yw'r Cynllun Parhad Busnes TG yn adlewyrchu'r newidiadau diweddar i'r Gwasanaeth TG nac ychwaith y meddalwedd wrth-gefn newydd gan Commvault sy'n cael ei ddefnyddio bellach.

Nid oes prawf cyflawn a ffurfiol wedi'i gynnal yn y flwyddyn ariannol gyfredol o allu'r SRM i drosglwyddo i'r ganolfan ddata amgen petai methiant yn y brif system, er llwyddwyd i drosglwyddo'r systemau pan fu'n rhaid datgysylltu'r pŵer yn y Pencadlys o ganlyniad i waith trydanol hanfodol.

Mae'n bosib y gellid gwella'r system ar gyfer ategu ac adfer cyfrineiriau gweinyddol lefel-uchel drwy gyflwyno system cell cyfrineiriau.

Barn Archwilio

(B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol yn y trefniadau wrth gefn a'r prosesau adfer gan fod rheolaethau mewn lle, ond y gellid cryfhau rhai agweddau ar weithdrefnau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- Dylid diweddarar'r cynllun Parhad Busnes TG i adlewyrchu strwythur newydd y gwasanaeth TG, a defnyddio'r meddalwedd wrth-gefn IntelliSnap newydd, ynghyd â threfn flaenoriaethu'r system i'w ddefnyddio gan SRM wrth adfer systemau petai'n rhaid defnyddio'r gweithdrefnau adfer trychineb.
- Dylai'r Tîm Cwmwl newydd gwblhau'r prosiect cyfredol i sefydlu gweithdrefn i alluogi timau eraill yn y gwasanaeth i'w hysbysu pan fo system newydd yn cael ei chyflwyno ar-lein, er mwyn ei chynnwys yn yr amserlen wrth gefn awtomatig.
- Dylai'r Gwasanaeth TG ystyried defnyddio cell cyfrineiriau i storio'r holl gyfrineiriau sydd eu hangen ar staff cefnogol TG, gan y byddai'n gwella'r diogelwch ar gyfer y cyfrineiriau, ac yn darparu trywydd archwilio o'u defnydd.
- Dylid cynnal y prawf trosglwyddo blynyddol cyn gynted ag y bo modd, a'i gofnodi'n llawn, ac yn ddelfrydol ei gynnal fel petai aelod allweddol o'r tîm yn absennol, er mwyn profi gallu TG i oroesi methiant yn y system pan na fyddai rheolwyr arferol y system yn bresennol.

RHAGLENNI HYFFORDDIANT GWEITHWYR GOFAL

Oedolion, Iechyd a Llesiant

Cefndir

Mae hyfforddiant gweithwyr gofal yn cael ei ariannu yn rhannol gan grant y Llywodraeth (The Social Care Workforce Development Programme - SCDWP) ac yn rhannol gan Lywodraeth Leol. Eglurwyd bod cais am y grant gan y Llywodraeth 2015-16 wedi ei gyflwyno'n rhanbarthol gan 6 awdurdod lleol (sef Cynghorau Gwynedd, Ynys Môn, Conwy, Dinbych, Fflint a Wrecsam) gyda phob awdurdod yn cyflwyno cynlluniau unigol i gyfarfod yr anghenion lleol.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod trefniadau priodol wedi eu sefydlu ar gyfer cwrdd ag anghenion hyfforddi gweithwyr gofal y Cyngor a bod y gweithwyr yn mynychu unrhyw hyfforddiant mandadol ynghyd â gwirio argaeledd cyrsiau perthnasol.

Cwmpas yr Archwiliad

Yn ystod yr archwiliad adolygwyd y trefniadau hyfforddi sydd mewn lle gan sicrhau bod hyfforddiant statudol yn cael ei gynnal i sicrhau bod y Cyngor yn cwrdd â'i ddyletswyddau deddfwriaethol ynghyd â hyfforddiant mandadol sy'n ofynnol gan y Cyngor i liniaru risgiau a sicrhau arferion gwaith diogel. Yn ogystal, detholwyd sampl o weithwyr gofal a sicrhau eu bod wedi mynychu sesiynau hyfforddi a bod yr hyfforddiant maent wedi ei dderbyn yn briodol.

Prif Ddarganfyddiadau

Gwelwyd bod rheolaethau mewnol da yn bodoli yn nhrefniadau Rhaglenni Hyfforddiant Gweithwyr Gofal.

Gwiriwyd cofnodion hyfforddi sampl o weithwyr a sicrhawyd eu bod wedi derbyn anwythiad llawn o fewn y 12 wythnos gyntaf o ymuno â'r Cyngor. Mae'r anwythiad yn ofynnol ac yn cyfrannu tuag at bortffolio datblygu'r gweithwyr sydd yn rhan o'r fframwaith cenedlaethol 'Fframwaith Sefydlu Gofal Cymdeithasol Cymru'.

Mae'r Fframwaith Cymwysterau ar gyfer y sector gofal cymdeithasol yng Nghymru yn gosod cymwysterau mewn tri chategori, yn fras: cymwysterau gofynnol ar gyfer cofrestru; y rhai sydd eu hangen er mwyn bodloni Safonau Gofynnol Cenedlaethol; a chymwysterau a argymhellir ar gyfer swyddi eraill. Mae'r cymwysterau sydd yn ofynnol i wasanaeth fodloni'r safonau gofynnol cenedlaethol perthnasol yn cael eu defnyddio gan Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol (AGGCC / CSSIW) i reoleiddio gwasanaethau. Er mwyn cyfarfod y gofynion yma disgwylir i 50% o'r holl weithwyr gofal feddu ar y cymwysterau priodol a phrofwyd hyn yn yr archwiliad.

Yn dilyn cyflwyniad 'Bil Rheoleiddio ac Arolygu Gofal Cymdeithasol (Cymru)' y Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol, mae'n ofynnol erbyn 2020 bod gweithwyr gofal yn gofrestrdig cyn y byddent yn cael gweithio yn y maes gofal. Bydd rhaglen datblygu tair blynedd i weithwyr gofal cartref yn cychwyn ym mis Ebrill 2016 a bydd y gofrestr yn agor ym mis Ebrill 2018. Yn ogystal, erbyn 2022 bydd angen i bob gweithiwr gofal preswyl fod yn gofrestrdig.

Mae rhestr o gyrsiau hyfforddiant ar gyfer gweithwyr gofal ar gael ar wefan gyhoeddus y Cyngor yn ogystal â ffurflen gais pwrpasol. Yn ystod yr archwiliad 'Gofal Cartref - Cyfathrebu â Gofalwyr Cymunedol' cynhaliwyd sgysiau gyda'r gofalwyr ynglŷn â threfniadau cyfathrebu gan gynnwys yr hyfforddiant oedd wedi ei dderbyn. Daeth i'r amlwg nad oedd rhai o'r gofalwyr yn ymwybodol bod rhestr hyfforddiant ar gael ar wefan y Cyngor ac mai trwy eu Goruchwyliwr yn unig a fuasent yn dod i wybod am gyrsiau.

Yn ogystal, nid oeddynt yn ymwybodol bod cyrsiau corfforaethol ar gael iddynt megis cyrsiau iaith. Fodd bynnag, gwelwyd bod taflen 'Datblygu Sgiliau yn yr Iaith Gymraeg' yn cael ei gynnwys ym mhecyn anwytho'r gweithwyr sydd yn cynnig cefnogaeth i ddysgu Cymraeg a gwella sgiliau.

Mae rhai cyrsiau yn cael eu paratoi trwy'r system E-ddysgu ond nid yw'r system yn bwydo'r wybodaeth i'r Bas-data Dysgu a Datblygu felly nid yw'r uned yn ymwybodol o bwy sydd wedi gwneud beth heb fynd i'r ddwy system ar wahân. Mae'r uned wedi bod mewn cysylltiad â'r gwasanaeth Technoleg Gwybodaeth.

Barn yr Archwiliad

- (B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau rheolaethol Rhaglenni Hyfforddiant Gweithwyr Gofal gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:**
- **Dylid hysbysu gweithwyr gofal bod modd iddynt wirio rhestr o hyfforddiant sydd ar gael iddynt ar wefan y Cyngor yn ogystal â'u hysbysu o gyrsiau corfforaethol e.e. datblygu sgiliau llythrennedd, rhifedd, iaith Gymraeg a.y.b.**
 - **Dylid symud ymlaen gyda cheisio cael datrysiad ar gyfer bwydo gwybodaeth hyfforddiant gweithwyr o'r system E-ddysgu i'r Bas-data Dysgu a Datblygu er mwyn cael cysoniad.**

AROLYGIADAU FFYRDD **Priffyrdd a Bwrdeistrefol**

Cefndir

Mae priffyrdd Gwynedd yn cael eu harolygu'n rheolaidd i sicrhau bod eu cyflwr yn ddiogel. Mae'r drefn o arolygu'r priffyrdd hefyd yn fodd o adnabod diffygion cyn iddynt waethygu ac arwain at gostau atgyweirio ychwanegol. Fe allasai'r Cyngor orfod talu iawndal pe bai ymchwiliad yn canfod fod y Cyngor heb gwblhau'r gwaith arolygu ffyrdd perthnasol neu ymateb i ddiffygion yn unol â'r hyn sydd wedi ei nodi yn y Cynllun Cynnal Asedau Priffyrdd.

Bwriad a Chwmpas yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod y gwiriadau perthnasol yn cael eu cynnal ar briffyrdd Gwynedd fel y gellid adnabod ac atgyweirio unrhyw ddiffygion yn ôl y gofyn a sicrhau diogelwch eu defnyddwyr. Roedd yr archwiliad yn cwmpasu gwirio trefniadau arolygu ffyrdd yr Adran, gan gynnwys sicrhau bod y ffyrdd yn cael eu gwirio yn rheolaidd a bod gweithrediad petai diffygion yn cael eu hamlygu gan yr arolygwyr neu aelodau'r cyhoedd, a bod dogfennaeth briodol yn cael ei gadw fel tystiolaeth. Nid yw'r Adran yn gyfrifol am gynnal arolygiadau ar lwybrau beic oddi ar y rhwydwaith priffordd gyhoeddus, oherwydd bod hyn yn gyfrifoldeb yr Adran Rheoleiddio, ond mae'r Adran ar hyn o bryd wedi eu comisiynu gan Asiantaeth Cefnffyrdd Gogledd a Chanolbarth Cymru i gynnal rhannau o'r cefnffyrdd.

Prif Ddarganfyddiadau

Dengys yr archwiliad bod gan yr Adran Priffyrdd a Bwrdeistrefol drefniant priodol o gynnal gwiriadau ffyrdd rhagweithiol yn ogystal â threfn o ymateb i gwynion. Fodd bynnag, ni dderbyniwyd ymateb i nifer o geisiadau am ddogfennau. Mae'r Adran yn wynebu newidiadau mawr o ganlyniad i'r toriadau ariannol o fewn y Cyngor, yn ogystal ag ymateb i'r newidiadau sy'n cymryd lle yn Asiantaeth Cefnffyrdd Gogledd a Chanolbarth Cymru. Bydd hyn yn gorfodi'r Adran i ymgymryd â'r gwaith arolygu, cynnal a chadw ac archwilio cwynion gyda llai o adnoddau. Y risg yw petai'r lleihad mewn adnoddau yn arwain at leihad mewn gwaith rhagweithiol, yna gall hyn arwain at gynnydd mewn hawliadau yswiriant. Fodd bynnag, mae'r Adroddiad Adolygiad Strategol Priffyrdd 2016 yn argymhell cynnal adolygiad o'r gwasanaeth fel rhan o'r prosiect "Arfogi Unedau i roi Ffordd Gwynedd ar Waith", gyda'r gobaith o fanteisio ar unrhyw gyfle am effeithlonrwydd drwy wella prosesau gweinyddol.

Mewn perthynas â'r her ariannol sy'n wynebu'r Adran, buasai'n fuddiol i ail-ymweld â'r maes 'Arolygiadau Ffyrdd' yn y dyfodol, yn enwedig ar ôl i'r Gwasanaeth gwblhau adolygiad fel rhan o'r prosiect "Ffordd Gwynedd".

Gwiriwyd y Cynllun Cynnal Asedau Priffyrdd a gymeradwywyd gan y Pwyllgor Craffu Amgylchedd ar y 24ain o Fehefin 2010. Mae'r Cynllun Cynnal Asedau Priffyrdd yn amlinellu sut mae'r Cyngor yn cynnal a chadw'r rhwydwaith priffyrdd er mwyn symud pobl a nwyddau mewn modd diogel a chyfleus. Mae trefn gadarn o gynnal archwiliadau diogelwch amserol yn cefnogi amddiffyniad dan Adran 58 o Ddeddf Priffyrdd 1980, petai digwyddiad neu ddamwain ar y rhwydwaith. Detholwyd sampl o ffyrdd o gategoriâu gwahanol yn y dair ardal er mwyn gwirio amllder yr arolygon.

Derbyniwyd adroddiadau ar gyfer ffyrdd Arfon oedd yn dangos eu bod yn cael eu harolygu fel y disgwyl, ond ni dderbyniwyd ymateb gan Ardaloedd Dwyfor a Meirionnydd er mwyn gallu cynnal y profion archwilio. Fodd bynnag, cadarnhaodd yr Uned Yswiriant eu bod hwy yn derbyn yr adroddiadau arolygon yn amserol gan yr Ardaloedd, fel amddiffyniad pan mae achwynydd yn gwneud hawliad yn erbyn y Cyngor am golled sy'n deillio o ddiffyg ar y rhwydwaith.

Pan fo ffordd yn cael ei mabwysiadu gan y Cyngor, bydd yr Adran Priffyrdd a Bwrdeistrefol yn derbyn memorandwm a chynllun o leoliad y ffordd gan yr Adran Rheoleiddio. Derbyniwyd rhestr o ffyrdd sydd wedi eu mabwysiadu ers Ebrill 2014, a gwiriwyd i weld os ydynt wedi cael eu hychwanegu i'r rhwydwaith. Yn y sampl a detholwyd, gwelwyd nad oedd 'Turning Area, Eifion Terrace, Talysarn' a 'Gwel y Môr (Marine Parade), Tywyn', wedi eu cynnwys. Mynegodd y Cymhorthydd Technegol ei fod yn arfer derbyn rhestr fisol o ffyrdd sydd wedi cael eu mabwysiadu gan yr Adran Rheoleiddio, ond bod hyn heb ddigwydd ers peth amser. Fodd bynnag, ar ôl holi'r Peiriannydd Cynorthwyol, derbyniwyd copi o femorandwm anfonwyd at sylw'r Peiriannydd Ardal perthnasol yn hysbysu'r ffaith bod y ffyrdd wedi eu mabwysiadu. Gwelwyd felly mai gwendid cyfathrebu o fewn yr Adran Priffyrdd a Bwrdeistrefol arweiniodd at y ddwy ffordd yma i beidio ymddangos ar y rhwydwaith.

Mae modd i aelodau o'r cyhoedd ynghyd â mudiadau allanol gysylltu â'r Cyngor drwy Galw Gwynedd i hysbysu am unrhyw ddiffygion ar y ffyrdd. Unwaith y bydd galwad yn dod i mewn, bydd yn cael ei gofnodi ar y system Siebel a fydd yna'n cynhyrchu e-bost yn awtomatig i fewnflwch yr Ardal a'i anfon at yr Arolygwr perthnasol fydd yna'n ymweld â'r safle. Un gwendid yr adnabuwyd gyda'r drefn oedd bod hen alwadau'n cael eu hail agor pe bai yr un person yn cysylltu eto. Pan fo galwadau yn cael eu hail agor, nid yw'r weithred flaenorol yn cael ei ddangos ar y daflen. Byddai cynnwys hyn o gymorth i'r swyddog sydd yn ymdrin â'r mater ac i leihau amser wrth ymdrin â'r cais.

Derbyniwyd adroddiad Siebel sy'n cofnodi pob cwyn 'Potholes' a dderbyniwyd fesul ardal rhwng y 01/04/2014 a 31/03/2015. Gwelwyd fod 67 o gwynion Meirionnydd yn 'agored' a dim ond 31 'wedi cau', yn wahanol i'r Ardaloedd eraill oedd ond gyda canran isel iawn yn parhau'n 'agored'. Cyfrifoldeb yr Adran Priffyrdd a Bwrdeistrefol yw cau'r ymholiad pan mae'r gwaith wedi ei wneud. Detholwyd sampl o 3 cwyn ymhob ardal er mwyn sicrhau eu bod wedi eu hanfon ymlaen at y swyddog priodol a bod y gwyn wedi ei gweithredu fel y disgwyl, ond ni dderbyniwyd ymateb oddi wrth ardal Arfon.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb 'Arolygiadau Ffyrdd' gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- **Ar ôl mabwysiadu ffordd, argymhellir i'r Adran Rheoleiddio gynnwys y Cymhorthydd Technegol yn rhestr dosbarthiad y memorandwm hysbysu mabwysiadu.**
- **Os yw galwadau yn cael eu hail agor, dylid cynnwys y weithred flaenorol ar y daflen.**
- **Dylid cau ymholiad unwaith mae'r gwaith wedi cael ei gwneud.**

INCWM MEYSYDD PARCIO Rheoleiddio

Cefndir

Mae cwmni diogelwch allanol yn gwacau'r peiriannau parcio, allbrintio adroddiadau a chyfri a thalu'r arian i mewn i gyfrif banc y Cyngor yn unol â'r cytundeb a osodwyd yn ystod 2015/16. Gofynnir i oruchwylwyr parcio ymweld â'r meysydd parcio yn rheolaidd er mwyn sicrhau fod y peiriannau casglu arian yn gweithio a'u bod yn cael eu gwacau.

Bwriad yr Archwiliad

Bwriad yr archwiliad oedd sicrhau bod rheolaethau mewnol mewn lle ar gyfer casglu, bancio, cysoni a phrosesu'r incwm a gesglir o'r peiriannau yn y meysydd parcio a gwirio bod trefniadau priodol ar gyfer unrhyw ddirwyon a gaiff eu dyroddi.

Cwmpas yr Archwiliad

Yn ystod yr archwiliad adolygwyd y trefniadau cyfredol ar gyfer casglu, bancio a chysoni incwm o feysydd parcio Cyngor Gwynedd; bod unrhyw gytundeb gyda thrydydd parti yn nodi'n glir yr amodau a thelerau gan gynnwys ansawdd disgwylidig a ffactorau megis amlder casgliadau a.y.b. Yn ogystal, cysoni incwm dirwyon parcio a gaiff eu prosesu gan Gyngor Sir Ddinbych sydd yn arwain ar y bartneriaeth Gorfodaeth Parcio gan gynnwys adolygu a chymharu proffil yr incwm a dderbynnir.

Prif Ddarganfyddiadau

Ers Awst 2015 mae cwmni G4S Cash Solutions (UK) Limited yn gyfrifol am gasglu a phrosesu'r arian o beiriannau meysydd parcio Cyngor Gwynedd.

Mae'r cwmni yn casglu'r arian ac yn cymryd darlleniadau archwilio o'r peiriannau yn unol â'r amserlen sydd wedi ei gynnwys yn y cytundeb. Mae trefniadau bancio'r cwmni hefyd wedi eu hamlinellu yn y cytundeb.

Mae Swyddogion Gorfodaeth Sifil yn ymweld â'r peiriannau ac yn gwirio'i defnydd h.y. faint o arian sydd wedi ei gymryd. Os yw'r defnydd ohonynt yn sylweddol llai mae modd gostwng nifer y casgliadau. Yn ogystal â lleihau ar y casgliadau mae modd cau rhai o'r peiriannau casglu arian i lawr oherwydd nad oes defnydd o rhai o'r meysydd parcio yn ystod tymhorau'r Gaeaf. Cymharwyd incwm sampl o feysydd parcio o dair ardal yng Ngwynedd a gwelwyd bod yr incwm yn lleihau yn sylweddol yn rhai o'r meysydd parcio yn enwedig yn chwarter 4.

Mae trefniadau mewn lle ar gyfer derbyn, gwirio a phrosesu'r incwm sydd wedi ei brosesu gan gwmni G4S. Mae swyddogion perthnasol yn derbyn e-bost gydag adroddiad 'Daily Cash Processing Report for ...' sydd yn nodi'r arian sydd wedi ei gredu i'r Cyngor, o ba beiriant a pha ddyddiad. Gwiriwyd yr adroddiadau a dderbynnir gan G4S am gyfnod o 10 diwrnod a sicrhawyd bod yr hyn roeddynt yn honni sydd yn cael ei gredu yn wirioneddol gael ei gredu i gyfrif y Cyngor. Ni ddarganfuwyd unrhyw anghysondebau.

Mae adroddiadau G4S hefyd yn cynnwys cofnod o unrhyw anghysondebau rhwng yr adroddiadau o'r peiriannau a'r arian a gasglwyd. Eglurwyd bod anghysondebau yn digwydd oherwydd amryw resymau e.e. arian yn mynd yn sownd. Yn ddiweddar, roedd un achlysur difrifol wedi codi lle bu gwahaniaeth sylweddol rhwng y swm a gasglwyd a chyfanswm a nodwyd gan y peiriant. Dilynodd swyddogion yr Uned Parcio'r canllawiau priodol ar gyfer cychwyn y broses o gynnal ymchwiliad mewnol gan G4S ac o ganlyniad i hyn fe gafodd y camgymeriad ei gywiro gan y cwmni. Fodd bynnag, nid yw'n ymddangos bod gan yr Uned drefniadau eu hunain ar gyfer gwirio'r adroddiadau o'r peiriannau yn erbyn yr arian a dderbynnir i'r cyfrif banc neu'r cyfrifyfr er mwyn sicrhau bod yr holl arian yn cael ei fancio.

Barn yr Archwiliad

(B) Barn yr archwiliad yw y gellir datgan sicrwydd rhannol o briodoldeb yn nhrefniadau rheolaethol Incwm Meysydd Parcio gan fod rheolaethau mewn lle, ond bod agweddau lle gellir tynhau ar rai trefniadau. Mae prif argymhellion yr adroddiad fel a ganlyn:

- **Dylid ystyried creu adroddiadau 'trend analysis' yn chwarterol fel bod modd rhedeg y gwasanaeth yn fwy cost effeithiol h.y. lleihau casgliadau arian ar adegau distaw.**
- **Dylid sicrhau bod yna drefniadau mewn lle ar gyfer sicrhau bod yr arian a dderbynnir i'r cyfrif banc neu'r cyfrifyfr yn cyd-fynd gyda'r adroddiadau o'r peiriannau er mwyn sicrhau bod yr holl arian yn cael ei fancio.**